

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

PLATON

Ionh. Diacon

OSPĂȚUL

SAU

DISCUȚIUNI ASUPRA IUBIRII

TRADUCERE DIN GRECEȘTE

DE

VASILE GRECU

BUCUREȘTI

EDITURA „VIAȚA ROMÂNEASCĂ” S. A.

CALEA VICTORIEI, 37

Joul. Si

PREFAȚĂ

*Traducerea de față s'a făcut după textul grecesc din ediția: **Platon's Symposium**, erklärt von Arnold Hug, ediția 2-a, Lipsca, editura Teubner, 1884,*

*Trebuie să mărturisesc că, în traducere, manifestările erotice din societatea antică ateniană a veacului al 5-lea și al 4-lea, le-am învăluit puțin și pe nesimțite într'un suflu modern. Ceeace repugnă felului nostru de a vedea, a fost scos cu totul. Am procedat astfel, pentrucă, traducând din literatura clasică, am urmărit singurul scop, ca citirea capod'operilor literare din anticitate să se introducă tot mai mult și la Români, fie ei cu școală clasică sau reală. Și oricum, **Ospățul** lui Platon e una din cele mai strălucite creațiuni ale literaturii clasice grecești și merită să fie citit.*

TRADUCĂTORUL

București, Faur 1920

INTRODUCERE

Dialogul care poartă titlul Symposium, adică, o întâlnire cu discuții la un pahar de băutură, e cel mai desavârșit ca operă literară din toate scrierile câte ni s'au păstrat dela Platon (427--347 în. de Hr.). În descrierea, plină de viață și de plasticitate, a unui ospăț antic sunt brodate cele mai înalte cugetări filosofice împreună cu subtile observații psihologice. Iar persoanele ce ni se perindează pe dinaintea ochilor, sunt caractere cu contururi precise, sunt tipuri reprezentative ale vieții sociale și sufletești din vremea aceea.

Tânărul și avutul poet Agathon, om din înaltă societate, dă o masă spre a sărbători biruința sa ce-a câștigat-o ca poet dramatic, luând premiul întâiu. Și aceasta e masa de a doua zi, la care sunt invitați numai pușini, cari formează însă, așa zicând, elita intelectuală a capitalei. La cei

mai mulți capul le e cam greu încă dela ospățul din ajun, când a avut loc sărbătorirea generală a premiatului, invitată fiind multă lume. Deaceea, după terminarea mesei, se hotărăște ca de astă dată să se bea după voie și să nu se țină în seamă obiceiurile dela astfel de prilejuri, la cari trebuia să se bea mult și la comandă, ci sărbătorirea să aibă loc mai mult prin discuțiile ce se vor purta. Cu acest prilej, doctorul pedant care e Eryximachos, își plasează cunoștințele sale medicale despre urmările rele ale alcoolului și, la propunerea lui, se ia hotărîrea ca fiecare din cei de față să ție, începând dela stînga spre dreapta, câte un cuvânt de laudă zeului iubirii, Eros.

Oricum, simțimântul iubirii e cel mai însemnat simțimânt al omului și unul din cele mai complicate. Spre a-l putea trata din punctul de vedere al felurilor oamenilor cu concepțiunile lor, Platon, cu multă iscusință artistică, a plăsmuit ospățul descris, care se prea poate să-și aibă sâmburele său istoric adevărat. Astfel această importantă latură a sufletului omenesc

care e iubirea, e tratată pe rând mai întâiu de reprezentantul înțelepciunii de rând care e Fedru și care a băgat de seamă efectele binefăcătoare imediate ale iubirii. Cei ce se iubesc caută mereu să exceleze unul în fața altuia prin fapte bune și frumoase, prin virtute și niciodată prin lucruri rușinoase. Urmează apoi vederile lui Pausania, care caută mai întâiu să explice feluritele atitudini ce se observă în diferite țări în materie de iubire și apoi stabilește singurul caz când persoana iubită poate să asculte de aceea de care e iubită, anume când crede că prin aceasta virtutea-i va spori.

Al treilea vorbitor e doctorul Eryximachos. Acesta fiind om de știință, caută să arate pe cale științifică, că porniri de iubire se întâlnesc nu numai într'o singură latură a vieții sufletești a omului, ci în întreaga sa ființă sufletească și fizică, precum și în fenomenele universului întreg. Căci iubirea e aceea care echilibrează contrastele și prin echilibrarea acestor contraste există totul ce este.

Atât Pausania, prin precizarea obser-

vațiilor făcute de Fedru, cât și Eryximachos, prin generalizarea lor, pregătesc fondul pentru desvăluirile lui Socrate. Acelaș serviciu îl face și Aristofan, al patrulea vorbitor. El a băgat de seamă că simțământul iubirii e mult mai profund și mai complicat și că sfera noțiunii e mult mai vastă. Neputând da pe cale dialectică explicația pe care avea s'o dea Socrate, plămădește o legendă plină de haz. Iubirea e dorul de fericire. Și fericirea noastră o găsim, când dăm peste jumătatea cealaltă a ființei noastre. Căci oamenii, mai înainte vreme, pentru păcatele lor, au fost tăiați în două și acum fiecare își caută partea sa.

Penultimul vorbitor despre iubire, care e Agaton, e reprezentantul tipic al omului cu bune maniere care vorbește în forma cea mai aleasă și mai căutată, dar în fond spune foarte puțin și nu se sperie de concluzii oricât de greșite. E pus anume la urmă, spre a da un contrast puternic față de cele ce le va vorbi Socrate.

Agaton atribuie zeului iubirii tot epiteze alese, ca frumos, bun, gingaș, etc. Socrate

însă, prin metoda sa particulară, prin întrebări și răspunsuri, arată că Eros nu e nici frumos, nici urât, nici bun, nici rău, căci el e abia dorul și năzuința către ceea ce e bun și frumos, dar nu posesiunea acestor însușiri. Povestind apoi mai departe discuția ce-a avut-o odată despre iubire cu o preoteasă înțeleaptă, căreia îi spune Diotima, arată cum înțelege el iubirea și care e Frumosul după care năzuește iubirea. Se înțelege că atât Diotima, cât și discuția ei cu Socrate nu e decât numai un cadru iscodit de Platon, spre a-și desfășura vederile sale.

Iubirea sintetizează, după filosofia lui Platon, întreaga noastră voință și dorință și nu numai pornirile erotice, precum de obicei, în chip greșit, se dă numai acestor porniri numele de iubire. Voința și dorința întreagă a omului, adică, iubirea, se consumă în ultima limită în năzuința de a fi fericiți, posedând vecinic Binele cel mai înalt. Și când spunem vecinic, iubim și dorim nemurirea. Și aceasta o poate dobândi iubirea numai cu ajutorul Frumosului; și anume în chip desăvârșit

cu ajutorul Frumosului absolut, care e vecinic și neschimbat, adică noțiunea Frumos, pe care o putem percepe numai cu cugetarea, după ce am făcut abstracție de toate obiectele și fenomenele trecătoare și schimbăcioase, în care apare Frumosul și unde deci îl putem vedea cu simțurile noastre trupesti¹⁾. Ființa noastră muritoare, iubirea cu ajutorul Frumosului o face nemuritoare, lăsând în urmă altă ființă nouă asemănătoare celeia care dispare, sau lăsând în urmă opere nepieritoare de legislație, literatură ș. a. m. d.

Cuvântările ca și expunerile filosofice sunt întrerupte prin cicăleli reciproce și prin incidente hazlii, caracteristice pentru persoanele la cari țintesc, 'dar mai

1) Evid. intenționat termenul curent: ideia frumosului, deoarece cred că învățații au introdus cu așa numita teorie filosofică despre idei a lui Platon, mai mult sistem chiar decât se găsește în scrierile lui Platon. Cred că Platon sub ideie nu înțelegea decât numai noțiunea abstractă propriu zisă. Că se amintește o lume transcendentă a ideilor, e numai o chestie de felul cum se exprima, ca și toate miturile bunăoară ce le întâlnim în scrierile acestui filosof.

ales pentru persoana lui Socrate, învățătorul prea iubit al lui Platon.

Venirea, la sfârșitul ospățului, a lui Alcibiade beat, precum și vorbirea de laudă ce i-o ține lui Socrate, e introdusă cu multă măiestrie și e pusă intenționat la cale, spre a-l arăta pe Socrate în toată idealitatea sa din orice punct de vedere.

Cadrul în care se desfășoară dialogul e cu totul particular. Apolodor, fiind rugat de vreo câțiva prieteni, le povestește ce s'a petrecut și ce s'a vorbit la ospățul descris, așa precum i-a povestit lui, cu mulți ani în urmă, Aristodem, care a fost de față.

Astfel, în acest dialog, izbutește Platon să dea o scriere desăvârșită și din punct de vedere literar artistic și de o importanță deosebită și din punct de vedere curat filosofic.

PERSOANELE DIALOGULUI

ÎN PARTEA ÎNTÂIA

Apolodor, un tânăr admirator înfocat al lui Socrate, fără inteligența trebuitoare, spre a putea pătrunde filosofia maestrului său. Pe acesta, rugându-l vreo câțiva prieteni de ai săi, el le povestește cum s'a desfășurat ospățul descris.

Mai mulți prieteni, dintre cari unul vorbește.

ÎN PARTEA DOUA

Aristodem, de asemenea un admirator nedespărțit de al lui Socrate, fără însă a fi în stare să pătrundă învățăturile aceluia și deaceia imitându-i mai mult apucăturile bătătoare la ochi. Dela acesta, care a fost de față la ospăț, a auzit Apolodor cele ce le povestește la rândul său.

Socrate.

Agaton. Poet atenian și anume scriitor de tragedii; om tânăr și foarte frumos.

Fedru.

Pausania.

Eryximachos, doctor de profesie.

Diotima, preoteasă. Aceasta îl deslușește pe Socrate asupra *iubirii*. Și dânsul povestește cele auzite dela ea, dânsa nefiind de față.

Alcibiade: Apare, la ospăț, beat și cu cununi de flori și cordele pe cap.

O flautistă.

Robi și alți invitați la ospăț, toți îmbrăcați în haine de sărbătoare.

Scena părții întâia se desfășură într'un loc necunoscut din Atena, cam pe la anul 400 înainte de Hristos.

Partea a doua are loc acasă la poetul Agaton, în anul 416 în. de Hr. Acesta își serbează, printr'un banchet între prietini, premiarea tragediei sale, care a fost jucată cu două zile în urmă.

P R T E A Î N T Â A

I.

Apolodor: Ceeace mă întrebați cred că o știu foarte bine. Căci adineaori m'am întâmplat de mergeam de acasă, din Faleron¹⁾, în spre oraș, când un prieten, zărindu-mă, mă strigă de departe și, glumind tot odată, zise: „Onorabile! Apolodor din Faleron, ce, nu vrei să mă aștepți?!” Și eu, stând locului, l-am așteptat. Iar el făcu: „Apolodor, tare te-am căutat acum nu demult, dorind să te întreb mai cu de-amănuntul despre întâlnirea ce-a avut-o Agaton cu Socrate și cu Alcibiade și cu toți ceilalți câți au fost atunci la ospățul acela, ca să-mi spui ce s'a vorbit acolo despre *iubire*. Căci mi le spusese o-

1) Port lângă Atena; la 4—5 km. departe de oraș.

dată unul care le auzise dela Fenix al lui Filip¹⁾, și acela spunea că și tu le știi, căci el nu mi-a putut spune nimic deslușit. De aceea povestește-mi și tu odată! Căci tu doară trebuie să știi cel mai bine ce-a vorbit tovarășul tău²⁾. Mai întâiu, spune-mi", îmi zise dânsul, „dacă ai fost și tu la întâlnirea aceea sau nu?" Iar eu îi zic: „Dar, se vede prea bine că cel ce ți-a povestit, nu ți-a spus nimic bine, de crezi că întâlnirea aceea a avut loc așa de curând, încât să fi putut fi și eu la ea". - „D'apoi, eu unul credeam că da!" -- „Da, de unde, Glaucon?!" zic eu. „Nu știi că Agaton de mulți ani nu mai e în Atena? Iar de când umblu eu cu Socrate și mă ostenesc din răspunderi să știu, zi de zi, ce vorbește sau ce face, nu sunt încă nici trei ani. Mai înainte vreme, mă învârtiam și eu, pe unde se întâmpla, și credeam că fac ceva, în realitate însă nu făceam nimica, nenorocitul de mine, întocmai ca și tine acum, tu care crezi că

1) Un personagiù deosebit cu totul necunoscut.

2) Adecă Socrate.

trebuie să faci orice, numai cu filosofia să nu-ți bați capul!” — Iar el îmi întoarse: „Nu-ți râde de mine. ci spune-mi mai bine, când a avut loc întâlnirea aceea!” — Și eu îi spun că noi eram încă copii atunci! Căci a fost în anul, când Agaton a luat premiul întâiu cu prima sa tragedie, și anume a doua zi, după ce Agaton, dimpreună cu actorii, adusese jertfă și-si sărbătorise premiarea. — „Așa dar”, zise el, „pe cât se vede, sunt mulți ani de atunci! Dar cine ți-a povestit ce s’a vorbit acolo? Sau poate chiar Socrate însuși?” — „Ba, zău, nu!” zic eu, „ci tot acela care i-a povestit și lui Fenix. E un oarecare Aristodem din Kydathena¹⁾, un om înmăc de statură și totdeauna desculț. Dânsul, a fost la întâlnirea aceea, fiind în vremea aceea unul din cei mai însuflețiți admiratori ai lui Socrate, pe cât mi se pare. Totuși, de atunci, despre unele ce le auzisem dela el, l-am mai întrebat și pe Socrate. Și acesta m’a încre-

1) Unul din cele mai vechi cartiere din Atena, așezat în partea de miazăzi.

dințat că a fost așa, precum îmi spusese Aristodem”. — „Atunci”, făcu dânsul, „dece nu-mi povestești și mie? Fiind și drumul nostru în spre oraș așa de potrivit, ca să mai stăm de vorbă!”

Și astfel, mergând spre oraș, i-am povestit ceeace s'a vorbit acolo, așa că, precum vă spusei dela început, știu totul foarte bine. Și dacă deci cereți să vă spun și vouă, atunci trebuie să o fac! Căci eu unul și de altfel, pe lângă că sunt de părere că mi-e de folos, dar și mă bucur peste măsură, când vorbesc ceva despre filosofie sau ascult pe alții vorbind. Când aud însă vorbindu-se despre alte lucruri, dar mai ales sfaturile voastre despre bani și afaceri, atunci nu numai că eu unul sunt foarte necăjit, dar de voi, prietenii mei, chiar mi-i milă, deoarece credeți că faceți ceva, fără să faceți nimic. Și poate că voi credeți, la rândul vostru, despre mine, că sunt un biet nenorocit, și poate că credința voastră e dreaptă. Dar eu despre voi, nu cred numai, ci știu cu siguranță.

Un prieten: Apolodor, tu ești mereu tot același! Căci mereu vorbești de rău, și de tine și de toți ceilalți, și socotești că toți oamenii, începând cu tine, sunt, fără multă vorbă, niște nenorociți, afară de unul singur, care e Socrate. Și eu nu știu de unde ți-ai câștigat porecla asta, de-ți spun oamenii „Nebunul”! În vorbele tale însă văd că ești mereu așa: Infuriat nu numai împotriva ta, dar și împotriva tuturor celorlalți, afară de Socrate.

Apolodor: Apoi, da, da, prea iubite, e vădit că sunt nebun și smintit, de vreme ce gândesc astfel și despre mine și despre voi.

Un prieten: Apolodor, nu face să ne certăm acum! despre aceasta. Ci ascultă-ne ce te-am rugat și povestește-ne ce discuții au fost acolo!

Apolodor: Au fost cam următoarele! Sau mai bine să încerc și eu să vă povestesc din capul locului așa, precum mi-a povestit și mie Aristodem.

PARTEA A DOUA

A. Descrierea ospățului

II.

Aristodem mi-a povestit că s'a întâlnit cu Socrate, care era după baie și cu sandalele în picioare, ceea ce de altfel era lucru rar la el¹⁾. Și atunci l-a întrebat unde merge așa de frumos gătit. Și Socrate răspunse: „La masă, la Agaton! Căci ieri, când și-a sărbătorit premiarea, am fugit, temându-mă de prea mare gălăgie. Astăzi însă, i-am făgăduit, că am să vin. Și astfel m'am gătit frumos, căci la unul frumos, vroesc să merg și eu frumos. Dar tu", urmă el, „ce-ai face, dacă ai voi să vii și tu, nepoftit, la masă?" — „Și eu²⁾", zise el²⁾, „am spus că aș face așa, pre-

1) Socrate umbla de obicei desculț.

2) Și eu și el e adică Aristodem. Cititorul trebuie să aibă mereu în vedere că Apolodor redă povestea așa precum i-a povestit-o Aristodem

cum mi-ai spune tu!” — Și atunci Socrate zise: „Haide, deci cu mine, ca să stricăm puțin zicala aceea și s'o îndreptăm așa: *La cel Bun¹⁾ la masă merg nechemați cei buni*. Căci aceeaș zicală, Homer, pare-mi-se că nu numai o îndreaptă puțin, ci o strică cu totul, întorcând-o cu multă îndrăzneală. Căci el face în epopeia sa ca Agamemnon să fie un ostaș destoinic cu deosebire, Menelaos însă *un becisnic oștean²⁾*. Iar când Agamemnon aduce jertfă și stă la masă, face ca Menelaos să vie nechemat³⁾ la ospăț, el care e mai rău, la unul mai bun”.

Auzind Aristodem aceste, mi-a spus că a răspuns așa: „Tare mi-i teamă că, mergând nechemat, să nu merg și eu, nu după cum spui tu, Socrate, ci după cum spune Homer, ca unul mai rău la masa

1) Adecă Agaton pe grecește *Cel Bun*.

2) Vezi Homer: *Iliada*, cântul al XVII-lea, vers 588.

3) *Iliada*, cântul al II-lea, vers, 408. E sigur că Homer în locurile amintite nu se gândește la zicala lui Socrate. Era însă la modă ca un athenian cull să se raporte în vorbele sale și la orice împrejurare la locuri din epopeiele lui Homer.

unui om înțelept. Caută deci ce vei spune, dacă mă vei duce încolo? Căci eu unul nu voi spune că am venit nechemat, ci invitat de tine!” — „Mergând amândoi pe drum”, răspunse Socrate, „ne vom sfătui împreună ce să spunem. Deci, să mergem!”

Cum astfel vorbind, povestește Aristodem că au plecat. Apoi lui Socrate i-a venit nu știu ce în cap, de a căzut pe gânduri, oprindu-se mereu în drum. Și Aristodem așteptându-l, Socrate i-a spus să meargă înainte. Ajungând la casa lui Agaton, a găsit ușa deschisă. Și atunci, mi-a spus, că i s'a întâmplat o pățanie hazlie. Căci îndată i-a ieșit înainte un rob din casă și l-a dus unde se aflau ceilalți la masă, și-i găsește pe aceștia, voind tocmai să înceapă ospățul.

Și Agaton cum l-a zărit, i-a și spus: „Aristodem, ai venit tocmai la vreme, ca să poți sta la masă împreună cu noi. Și dacă ai venit cumva cu altă treabă, las-o pe altădată, căci te-am căutat și ieri, ca să te invit, dar nu te-am putut zări nicăieri. Dar, pe Socrate unde mi l-ai lăsat?” — „Și

eu", îmi povesti Aristodem, „întorcându-mă, nu-l mai văd pe Socrate nicăiri. Și atunci am zis că chiar eu am venit împreună cu Socrate, chemat de el ca să vin încoace la masă!" — „Bine ai făcut, că ai venit!" adăose Agaton. „Dar unde ți-e Socrate?" — „Chiar acum venia în urma mea! Așa că și eu însumi mă mir, unde să fie?!" — Atunci Agaton spuse către un rob: „Băete, caută de vezi unde e Socrate și adu-l încoace! Iar tu, Aristodem", urmă el, „așează-te lângă Eryximachos!"

III.

Apoi, mi-a povestit Aristodem, că un rob i-a dat apă de s'a spălat, ca să se poată așeza la masă. Iar un alt rob a venit, de a adus vestea, că Socrate s'a dat la o parte din drum, aproape în vecini, și că s'a oprit lângă o casă și că l-a chemat, dar el n'a voit să vie. — „Vorbești nerozii!" spuse atunci Agaton. „Nu te vei duce din nou să-l chemi și să stai de el, până va veni!?" — Și a-

tunci, Aristodem îmi spuse că a grăit așa: „Nu-l chemați în zadar, ci lăsați-l acolo! Căci așa e obiceiul lui! Câte odată se oprește, unde apucă, și 'stă locului. Dar va veni în curând, căci îi cunosc eu felul! Nu-l stingheriți deci, ci lăsați-l!” — „N'am încotro! Fie deci, precum spui!” să fi răspuns Agaton. Apoi făcu către robi: „Băieți, nouă ăstorlalți aduceți-ne mâncarea! Și serviți, fără nici o frică, oricât și orice doriți, deoarece nimeni nu vă păzește. Căci eu niciodată nu v'am pus sub paza nimănui. Și socotiți-mă și pe mine de astădată, ca și când aș fi oaspele vostru, și serviți-mă pe mine, ca și pe toți ceilalți așa, ca să vă putem lăuda”.

După aceea, îmi povesti Aristodem, că au stat cu toții la masă; Socrate însă nu mai venia. Și Agaton a vrut de mai multe ori să trimeată după Socrate, el, Aristodem, însă nu l-a lăsat. Nu mult timp, după aceea, veni și Socrate, mai iute ca de obicei, fiind ei, cel mult, pe la mijlocul mesei. Și atunci Agaton, care stătea, din întâmplare, singur la margine, a spus: „Poștește încoace, Socrate, și a-

șează-te aici lângă mine, ca să pot gusta și eu din înțelepciunea ce ți-a venit în cale acolo în vecini. Căci de bună seamă c'ai descoperit-o și o știi acum, căci de altfel nu te urniai din loc!" — Iar Socrate, așezându-se, a răspuns: „Cât de bine ar fi, Agaton, dacă înțelepciunea ar fi așa ceva, încât să se poată strecura între noi din unul mai plin în celalt care e mai gol, când ne atingem, așa precum între două pahare se strecoară apa printr'un fir de lână din cel mai plin în cel mai deșert¹⁾. Căci dacă ar fi și înțelepciunea așa ca apa, atunci aş da mult să sed lângă tine! Căci stând lângă tine, cred că m'aş umplea de multă înțelepciune frumoasă. A mea ar fi fără preţ şi plină de nesiguranţă, ca şi un vis, a ta însă e strălucită şi foarte promiţătoare, căci tânăr fiind încă, a putut să strălucească așa de puternic şi să se ridice ca un soare, acum de curând, în faţa a

1) Legea capilarităţii era cunoscută în anticile.

zeci de mii¹⁾ de Greci". — „Dar știi, Socrate, că-ți bați joc de mine!" răspunse Agaton. „Dar cât despre aceasta, avem noi când să ne socotim¹ mai târziu, cine e înțeleptul dintre noi, când îl vom¹ lua de judecător pe zeul Dionysos²⁾. Acuma însă șezi mai întâiu de gustă ceva!"

IV.

După aceea, mi-a spus Aristodem, că Socrate s'a așezat la masă și a ospătat dimpreună cu ceilalți. Dupăce s'a isprăvit cu masa, au adus cu toții jertfă și au cântat o rugăciune. Îndeplinind apoi și celelalte obiceiuri³⁾ cuvenite, a venit rân-

1) În grecește stă 30.000, număr care era întrebuintat spre a se arăta o mulțime foarte mare. Dealtfel se prea poate ca în teatrul din Atena să fi avut loc 30.000 de spectatori. Teatrul din Efes avea 56.700 de locuri, cel din Megalopolis 44.000. Astăzi în Biserica sfântului Petru dela Roma încăp 54.000 de oameni, iar în domul dela Milano 37.000 (Hug).

2) Adecă, după ce vor trece la partea a doua a ospățului, când se bea numai și se sta de vorbă, Dionysos era zeul vițel de vie și al vinului.

3) Ca spălarea mânilor, aranjarea meselo pentru băut, etc.

dul băuturii. Și atunci Pansania a început să vorbească astfel: „Bine, fărtați, cum să ne rânduim băutul, ca să ne fie mai ușor? Căci eu unul, drept să vă spun: mi-i cam greu capul de cheful de ieri¹⁾ și trebuie să mă răcoresc nițel; și cred că și cei mai mulți din voi sunt la fel cu mine! Ați fost doară ieri cu toții de față! Gândiți-vă deci cum am putea bea, așa ca să ne fie mai ușor!” — Și atunci Aristofan spuse: „Că tare bine spui, Pansania! Oricum, astăzi, trebuie să ne mai ușurăm cumva băutul! Căci și eu unul sunt dintre aceia cari ieri s’au afumat cam binișor”. — Auzindu-i vorbind astfel, Eryximachos al lui Acumenos grăi și el: „Foarte bine ați spus! Și încă pe unul vroesc să-l mai aud, cât de voinic e încă și astăzi la băut! Anume pe Agaton!” — „Nu mai sunt nici eu astăzi, tare deloc!” întoarse Agaton.—

1) Când Agaton și-a sărbătorit premiarea tragediei sale; vezi pag. 17. La partea a doua a mesei, la băut, era o regulă hotărâtă după care se bea și căreia trebuia să i se supună toți. De aceea se și alegea un simposiarh, adică un conducător al ospățului, care supraveghea ca fiecare să-și bea porția impusă.

„După cât se vede”, urmă Eryximachos, „aceasta e minunat și pentru mine și pentru Aristodem și Fedru și ăștilalți, dacă voi, cei voinici la pahar, astăzi vă lăsați mai pre jos. Căci noi am fost întotdeauna mai slăbi. Cât despre Socrate, pe el îl scot din socoteala mea, căci e destoinic la amândouă¹⁾, așa că pentru el e tot atâta ce vom face. Neavând deci, pe cât mi se pare, nimeni din cei de față gust să bea vin mult, cred că nu vă veți supăra, dacă vă voi spune drept cum e cu beția. Căci mie, meseria mea de doctor mi-a arătat lămurit că beția e stricăcioasă oamenilor. Și eu unul, de voia mea, n'aș voi nici însumi să beau vreodată prea mult, și nici pe altul nu l-aș sfătui, mai ales când e încă din ajun cu capul greu”. — „Dar cu unul”, îi luă Fedru cuvântul din gură, „totdeauna doară te-am ascultat! Dar mi te încă atunci când vorbești din ale medicinei?! Acum însă te vor asculta și ceilalți, dacă vreau să audă un sfat bun!”

1) Adecă, să și bea mult, dar și să se și ablie cu totul.

După acest schimb de vorbe, s'au înțeles cu toții, ca de astădată să petreacă la un loc, fără să fie siliți a bea după regulă, ci fiecare să guste din vin, așa numai de plăcerea lui.

V.

Și apoi, Aristodem¹ povestește că Eryximachos a mai grăit astfel: „Hotărându-se așa dar, ca fiecare să bea după voia lui și ca să nu fie nici o regulă obligatorie pentru băut, apoi cred că ar fi bine ca și flautista¹) care a intrat adineori, să o lăsăm să se ducă să-și cânte sie-și sau, dacă dorește, femeilor din fund²), iar noi să ne petrecem de astădată timpul, stând de vorbă. Și vroesc să și vă spun cam despre ce să stăm de vorbă, dacă doriți”.

1) Măscarici, bufoni, flautiste, precum și cântărele din chitară veneau pe la ospețe, chemați și nechemăți. spre a înveseli pe meseni. Chiar jertfa și rugăciunea ce se făceau după terminarea mesei propriu zise, erau însoțite de cântece din flaut.

2) Femeile din Atena de pe vremea lui Platon aveau o situație socială asemănătoare cu aceea a femeii la Turcii de astăzi.

Și atunci cu toții au spus că nu numai doresc, ci chiar îl roagă, ca să le spuie despre ce să fie vorba. Iar Eryximachos le-a grăit astfel: „Propunerea mea voi începe-o ca și Melanippe a lui Euripide¹⁾. Căci vorba ce vreau să v'o spun, nu e a mea, ci a lui Fedru, care e de față. Căci Fedru, foarte necăjit, îmi repetă mereu următoarea observație: „Eryximachos, nu pricep deloc, de ce celorlalți zei, poezii le-au cântat cântece de cinste și premărire, lui Eros²⁾ însă, care e un zeu atât de vechiu și așa de mare, din câți poezi au fost, nici unul nu i-a făcut niciodată vreun cântec de laudă³⁾. Și dacă vrei, ui-

1) Euripide e unul din cei trei mari poeți tragici ai Atenei antice din secolul al 5-lea. Într'una din tragediile sale, eroina Melanippe cea înțeleaptă își începea astfel dialogul cu părintele ei Bol: „Povestea ce ți-o spun, nu e a mea, ci auzită de la maică-mea“. La acest vers face Platon aluzie cu cuvintele: vorba ce vreau să v'o spun, nu e a mea, ci a lui Fedru.

2) Zeul iubirii.

3) E o observație interesantă și un fenomen particular literaturii antice grecești, că iubirea propriu zisă are un rol aproape disparent în capo d'operele acestei literaturi, în vreme ce în literaturile medievale și moderne majoritatea

tă-te numai la străluciții noștri sofști¹⁾, câți au scris până și în proză laudele lui Hercule²⁾ și ale altor eroi, precum a făcut de pildă strălucitul Prodicos³⁾. Și de a ceasta încă nu mă minunez așa de mult, dar mă mir că am dat în sfârșit peste o carte în care sarea era lăudată în chip mi-

covârșitoare a operelor literare tratează felurile înfățișări și probleme ale iubirii. Motivul acestei particularități a literaturii clasice antice nu poate fi numai starea socială a femeii, căci aceeași stare socială, sau poate chiar mai rea, o are femeia și la popoarele orientale, fără ca iubirea să fie atât de izgonită din literaturile lor.

1) Sofștii sânt filosofi cari formează în filosofia antică, trecerea dela filosofii materialști la filosofia lui Socrate și Platon. Mai pe larg, despre sofști, vezi Introducerile mele la Platon: Apologia și Criton, apărute în Biblioteca pentru toți, Nr. 164—38.

2) Hercule, grecește Heracles, fiul lui Zeus (Ioe), un erou legendar, vestit prin vitejia sa cea mare.

3) Unul din cei mai de samă sofști din secolul al 5-lea. S'a ocupat îndeosebi cu sinonimia. A scris despre Hercule ajuns la răspântie, o legendă ce ne-a transmis-o istoricul Xenofon. Hercule ajuns la crucile drumului, nu știe încotr'o să apuce, la dreapta sau la stânga. O femeie îl arată calea cea aspră a virtuții și vitejiei, alta îl îndeamnă să apuce pe cea netedă și ușoară a plăcerilor. Hercule se hotărăște pentru calea virtuții.

nunat pentru folosul ce ni-l aduce¹⁾. Și multe alte lucruri de felul acesta erau lăudate și premărite în cartea aceea. Nu e deci lucru strașnic, că oamenii își dau atâta silință să laude astfel de lucruri, pe Eros însă nimeni n'a încercat însă să-l premărească așa, precum s'ar cuveni!?" Aceste vorbe ale lui Fedru cred că sunt bine întemeiate. Deaceia pe de-o parte aş dori să-i ajut și să-i fac pe plac, iar pe de altă parte cred că ar fi potrivit, ca, de astă dată, noi câți suntem aici de față, să premărim pe zeul iubirii. Și dacă sunteți și voi de aceeaș părere, cred că am avea destulă petrecere, stând numai de vorbă. Căci fiecare din noi îi va ținea lui Eros

1) Sofiștii din secolul al 5-lea și al 4-lea au început a scrie în proză cuvinte de laudă și dojană, din cari se puteau scoate pentru orice prilej asemănări și figuri, devenite tipice. Aceste cuvântări erau scrise mai întâi la adresa erolilor legendari. Mai târziu, sofștii mai puțin talentați, în setea lor după originalitate, scriau cuvântări de acestea despre lucrurile cele mai neașteptate. Astfel retorul Policrate a scris cuvântări de laudă despre șoareci, oale, cuburi ș. a. La acesta se vede că se gândește aici și Platon (Hug).

câte un cuvânt de laudă, pe cât se poate de frumos, și anume, începând, dela stânga spre dreapta, cu Fedru, pentru că el șade pe locul dintâi și, tot odată, e și tatăl acestei idei”.

— „Eryximachos”, zise atunci Socrate, „nu se va găsi nimeni care să fie împotriva propunerii tale! Și nici eu nu mă pot împotrivi, deoarece trebuie să vă spun că eu unul nu mă pricep decât la treburi de ale iubirii; și nici Agaton nu va avea nimic de obiectat și nici Pansania și nici decum Aristofane, care își închină doară toată munca sa zeilor Dionysos și Afrodita¹⁾. Nimeni din câți îi văd aici nu are nici o obiecțiune, cu toate că pentru noi cari suntem cei din urmă nu e lucru așa de ușor. Ci, dacă cei dinaintea noastră vor vorbi frumos și destul de bine, așa

1) Aristofane e cel mai strălucit scriitor de comedii din antichitate. Iar zeul teatrului din Atena era Dionysos, care tot odată era și zeul vinului. Și fiindcă iubirea e nedespărțită de vin, e amintită și zeita iubirii Afrodita, în legătură cu Dionysos, căruia Aristofane îi închină munca sa de scriitor dramatic (Hug).

ca să fim mulțumiți, atunci ne va fi de ajuns¹⁾). Dar, într'un ceas bun! să! înceapă Fedru și să-l laude și să-l premărească pe Eros''.

Și atunci cu toții, într'un glas, au fost de aceeaș părere ca și Socrate. Și de toate câte le-a vorbit fiecare din ei, mi-a spus Aristodem că nu-și aduce aminte; și nici eu nu-mi aduc aminte de tot ce mi-a povestit el. Totuși, ceea ce cred că e mai însemnat, precum și cuvântările cari mi se par mai deosebite, acelea vi le voi spune și vouă.

1) Adecă nu va fi nevoie să vorbească toți.

B. Cuvântarea lui Fedru

VI.

Astfel, cel dintâiu, îmi povesti Aristodem, că a vorbit Fedru, începând cam astfel:

„Eros este, nu numai între oameni, ci și între zei, un zeu mare și minunat, în multe privinți, dar mai ales ce privește începuturile lui. Căci e doară ceva deosebit să fii dintre cei mai vechi zei. Și aceasta e un lucru dovedit! Căci Eros n'are părinți și nimeni, nici un scriitor și nici un poet, nu ni-i numește, ci Hesiod¹⁾ spune numai că la început era haos-ul

Iar după aceea

*Dimpreună cu largul pământ se ivi și
[Iubirea.*

1) Hesiod e un poet epic—didactic din Ascră în Beoția. A trăit probabil în veacul al 8-lea înainte de Hr. Sub numele lui ni s'au păstrat două scrieri, o poezie epică: *Theogonia*, adică *Genealogia zellor*, și una didactică: *Lucruri și*

Va să zică spune că, după haos s'a născut pământul și *Iubirea*.

Iar Parmenide¹⁾, în epopeia sa despre facerea lumii, spune:

Cel dintâiu dintre zei născocitu-s'a zeu iubirii.

Și de aceeaș părere ca și Hesiod e și Acusilaos²⁾. Astfel, din mai multe părți se spune, în unanimitate, că Eros e dintre cei mai vechi zei. Și fiind cel mai vechi zeu, ne și aduce cel mai mare bine. Căc eu unul n'aș putea ști un bine mai mare pentru un om, chiar la începutul tinereții sale, decât să te iubească cineva, în chip vrednic și cinstit, și pentru cel ce iubește decât un prieten iubit. Căci celui ce doarește să ducă o viață cinstită și frumoasă nimic, nici rudele, nici măririle, nici ave

1) Filosof grec din veacul al 5-lea înainte de Hr. Nu ni s'au păstrat decât mici fragmente din poemele sale filosofice.

2) Un logograf din Beoția de pe la jumătatea a doua a veacului al 6-lea înainte de Hr. Logografi au fost cei dintâi istorici greci, cari nu făceau încă nici o deosebire între legendă și istorie adevărată. Acusilaos e dealtfel foarte puțin cunoscut.

rea nu-i pot da așa de bine ca iubirea, un principiu care să-l conducă toată viața sa. Ce fel de principiu e însă acesta? E rușinea față de lucrurile cele rele și urâte și dragostea de cele bune și frumoase! Și fără de aceasta e cu neputință, ca o țară sau vreun particular să facă vreo ispravă mare și frumoasă.

Eu deci spun că cel ce iubește, se necăjește cel mai mult, dacă cel iubit de el, l-ar vedea făcând vreo faptă urâtă sau dacă ar băga de seamă că suferă vreo nedreptate, fără a se apăra, fiind laș. Și nici dacă tatăl său l-ar vedea, sau vreun prieten sau altcineva, nu l-ar dura așa de mult. Și acelaș lucru îl vedem și la cel iubit, că se rușinează cel mai mult de cei cari îl iubesc, dacă-l văd făcând vreun lucru de rușine.

Dacă ar fi deci cumva cu puțință, ca să faci un stat sau o oaste numai din oameni ce se iubesc întreolaltă, atunci nu se poate să fie un traiu mai frumos și mai bun decât traiul dintre ei, când s'ar feri mereu de tot ce-i rușinos și ar năzui pe întrecute la tot ce-i frumos. Și o astfel

de oaste, luptând la un loc, ar fi în stare, numai puțini fiind, să birue, de-a dreptul lumea întreagă. Căci un bărbat care iubește, mai bine ar voi să-l vadă lumea întreagă, decât să fie văzut de cel iubit, cum își lasă postul și aruncă arma; și cu siguranță că mai bine ar voi să moară, nu numai odată, ci de mai multe ori, decât să facă așa ceva. Dar mi-te încă să-și părăsească pe cel iubit sau să nu-i vie în ajutor la primejdie! — Cu siguranță că nimeni nu poate fi atât de rău, pe care nici chiar Eros să nu-l poată umplea de vitejie, așa încât să fie tot așa de bun ca și cel mai viteaz din fire¹⁾. Și dacă Homer²⁾ spune că pe unii eroi un zeu îi umple câteodată de mult curaj, fără multă vorbă trebuie să o spun și despre Eros că le dă curaj și vitejie celor cari iubesc.

1) Iubirea face și din fricos, viteaz mare, când trebuie să se arate în fața celui pe care-l iubește.

2) Homer nu odată îi face pe eroii săi din *Iliada* și *Odissea* să fie încurajați de zei. Astfel în *Iliada*, cântul al X-lea, v. 482, XV 262, *Odissea* IX, 381.

VII.

Și numai cei ce se iubesc sunt gata să moară chiar unul pentru altul; și vreau să spun că nu numai bărbații, ci și femeile. Și că într-adevăr e așa, ne mărturiseste îndeajuns la noi, Elinii, Alcestis¹⁾, fiica lui Pelias, căci numai ea singură a voit să moară pentru bărbatul ei, deși aceasta avea și tată și mamă! Și chiar pe aceștia i-a întrecut așa de mult prin dragostea ce i-a însuflat-o zeul iubirii, încât a arătat în chip vădit că părinții sunt străini de fiul lor și că sunt, numai după nume, înrudiți. Și făcând ea acest lucru, nu numai oamenii, ci chiar și zeii au văzut că a făcut o faptă așa de frumoasă, încât, plini de bucurie, i-au dat înapoi

1) Alcestis a fost soția regelui Admet din Fere în Tesalia. Deoarece Admet nu invitase la nunta sa pe zeia Artemis din Fere, trimise aceasta în odaia-i de dormit doi șerpi. Astfel Admet trebuia să moară. Zeițele morții, anume Moirele, declarară că-l vor lăsa în viață, dacă se va găsi altcineva să moară în locul lui. Atunci lângă ea se oferă de bunăvoie, când a văzut că bătrânii părinți ai soțului ei mai stau pe gânduri.

sufletul din lumea cealaltă. Și cu toate că mulți au făcut multe fapte frumoase și vestite, totuși, puțini de tot sunt cei vreo câțiva cărora zeii le-au făcut această cinste să-și capete înapoi viața. Astfel chiar și zeii cinstesc foarte mult zelul și virtutea în iubire.

Pe Orfeu¹⁾ însă, fiul lui Oïagros, l-au trimis înapoi din Hades, fără să isprăvească ceva, căci i-au arătat numai umbra soției sale, iar pe ea însăși, după care se dusesse, nu i-au dat-o, pentru că

1) Orfeu e un cântăreț legendar. Soția sa Euridiche fu mușcată de un șarpe veninos și trebui să moară. Cu cântecul lirei sale minunate împlânzi pe Cerber, câinele cu trei capete, care păzia intrarea în Hades. Pluto și Persofone, zeii lumii celeilalte, fură așa de îndușoși de cântecul de jale al lui Orfeu, că se înduplecară a-i da înapoi soția, cu condiția să nu se uite înapoi, până va ieși pe lumea astă-laltă. Orfeu nu se putu răbda; se uită înapoi și întinse brațele după umbra soției sale ce-l urma. Și atunci aceasta dispăru. Orfeu muri apoi ucis de niște femei din Tracia, acestea fiind supărate, că minunatul cântăreț, de durere după soția sa, umplea cu dispreț pe toate celelalte femei. După altă tradiție, să fi fost ucis de preotesele lui Dionysos, zeul vinului, pentru că s'ar fi împotrivit cultului ce i se aducea acestui zeu.

s'a arătat laș, ca un cântăreț din liră ce era, și n'a avut curajul să moară din iubire, precum a făcut Alcestis, ci a căutat să intre în Hades pe furiș, trăind încă. Și deaceea zeii l-au mai pedepsit încă, făcându-l să moară de mâna unor femei. Pe Achil¹⁾ însă, fiul Tetidei, l-au cinstit și l-au trimis în insulele fericiților, deoarece a voit mai bine să vie într'ajutor și să răsbune pe Patroclu, de care era iubit, și, după moartea lui chiar, să moară și el, deși auzise dela maică-sa că, de nu-l va omorî pe Ector, se va întoarce acasă și va ajunge la adânci bătrânețe, iar de-l va ucide, va muri și dânsul. Deaceea, plin

1) Achil a fost cel mai vitez erou grec din câți au luptat în jurul Troadei. Lui i se prorocise că de nu va lua parte la luptele din jurul cetății asediate, va ajunge, rămânând acasă până la adânci bătrânețe, de altfel va cădea în luptă, ceea ce s'a și întâmplat. Prietenul său Patroclu pe care-l trimise, îmbrăcat în zalele sale, întru ajutor grecilor, fu ucis de Ector, cel mai vitez erou din Troada. Când auzi Achil veslea aceasta, deși supărat pe Greci că i se luase o sclavă ce i se cuvenea ca pradă de război, se duse în luptă și ucise pe Ector răsbunându-și prietenul. Mai târziu cade și el însuși în luptă.

de admirație și bucurie, l-au și cinstit zeii cu deosebire pe el, pentru că a ținut așa de mult la prietenul de care era iubit... Căci e drept că zeii răsplătesc virtutea arătată în iubire din partea celui ce iubește. Dar se minunează și se bucură și răsplătesc mai mult încă, atunci când cel ce e iubit ține mai mult la cel de care e iubit, decât atunci când cel ce iubește ține mult la cel iubit. Căci mai divin e cel ce iubește decât cel iubit, deoarece acela e inspirat de dumnezeire. De aceea zeii l-au și răsplătit mai bine pe Achil decât pe Alceștis, lăsându-l în insulele fericirilor.

Și astfel, eu unul spun că *Eros e nu numai cel mai vechi și mai onorat dintre zei, dar e și cel mai însemnat și mai hotărîtor în ce privește virtutea și fericirea ce și-o dobîndesc oamenii, și aici în viață și dincolo după moarte*”.

C. Cuvântarea lui Pausania

VIII.

Despre Fedru, povestește Aristodem, că a vorbit cam așa, precum v'am spus. După Fedru au mai venit alții vreo câțiva, despre cari nu-și mai aduce aminte ce-au vorbit. Deaceea, trecându-i cu vederea pe aceștia, mi-a povestit cuvântarea lui Pausania. Acesta să fi vorbit așa: „Fedru, eu cred că chestiunea n'a fost pusă bine, când s'a spus fără multă vorbă, să lăudăm și să premărim pe Eros. Căci dacă ar fi numai un singur Eros, atunci chestiunea ar fi fost pusă bine. Dar Eros nu e numai unul. Deaceea ar fi mai bine de hotărât mai întâiu pe care trebuie să-l lăudăm. Eu deci voi încerca să îndrept această greșală, stabilind mai întâiu pe care Eros am să-l laud, și după aceea abia voi

căuta să-l laud așa, după cum se cuvine să fie lăudat.

Știm cu toții că Afrodita¹⁾ nu ne-o putem închipui fără Eros. Și dacă Afrodita ar fi numai una, atunci și Eros ar fi numai unul. Fiind însă două Afrodite, trebuie numai decât să fie și doi Eros. Și cum să nu fie două zeițe Afrodite? E doară una mai veche, fiica fără de mamă a lui Uranos²⁾, care se și numește cea cerească. Și cealaltă mai tânără, fiica lui Zeus și a Dionei, care se mai numește: cea vulgară³⁾. Trebuie deci ca și un Eros, și anume acela care e soțul de ajutor al acestei Afrodite, să fie numit cu drept cuvânt, *cel vulgar*, iar cellalt, *cel ceresc*.

E drept că trebuie să lăudăm pe orice zeu, totuși trebuie să încercăm a spune ce calități are fiecare din aceștia amândoi.

1) Afrodita, latinește Venus, e zeița iubirii prin excelență, în vreme ce Eros e mai mult zeificarea simțământului nostru care e iubirea.

2) Zeul cerului.

3) Platon simbolizează aici cele două manifestări ale iubirii omenești și anume cea nobilă, ideală prin Afrodita și Eros cel ceresc, iar cea trupească prin Afrodita și Eros cel comun.

Orice faptă, adică, ea de sine însăși, nu e nici frumoasă, nici urâtă. Așa, de pildă, ceeace facem noi acum, fie că bem sau cântăm sau stăm de vorbă, nimic din toate acestea nu e frumos de sine, ci numai prin felul cum e făcut, așa e! Dacă se face într'un chip frumos și cum se cade, atunci e ceva frumos, iar dacă e făcut rău și cum nu se cuvine, atunci e ceva urât. Aceeași se poate spune și despre iubire! Deci, nu oricare Eros e frumos și vrednic de laudă, ci numai acela care ne îndeamnă să iubim într'un chip frumos și cinstit.

IX.

Acel Eros care însoțește pe Afrodita cea vulgară, fiind și el cu adevărat vulgar, face ce apucă. Și acest Eros e acela, după îndemnul căruia iubesc oamenii cei răi. Și aceștia iubesc mai întâiu, la fel, fetele ca și băieții, iubind mai mult trupul decât sufletul aceloră pe cari îi iubesc. Apoi caută să iubească, pe cât se poate, ființe brudii cari gândesc mai puțin, uitându-se numai la satisfacerea dorinței lor, fără să

le pese, dacă e frumos și cinstit sau nu. Deaceea și fac aceștia, la întâmplare și pe apucate, și fapte bune și fapte reie, fără nici o deosebire. Căci iubirea lor purcede dela o zeiță cu mult mai tânără decât cealaltă Afrodită, dela o zeiță care s'a născut și din parte femeiască și din parte bărbătească¹⁾. Cealaltă iubire însă pornește dela Afrodita cea cerească, o zeiță care, la nașterea ei, a avut parte numai de parte bărbătească și nu și de cea femeiască;²⁾ apoi e cu mult mai bătrână și lipsită de orice destrăbălare și trufie.

Și cum e legea și obiceiul țării în privința iubirii în celelalte orașe, e ușor de înțeles, căci e simplu și unic. La noi însă în Atena e mai greu și mai încurcat. În Elis³⁾ și Beoția⁴⁾ bună oară și în alte locuri, unde oamenii nu sunt oratori buni

1) Fiind fiica lui Zeus și a Dionei.

2) Fiind fîcă fără de mamă a lui Uranos.

3) Partea de nord-vest a Peloponesului (Morea).

4) În Grecia de mijloc.

și iscusiti, legea și obiceiul țării hotărăște, fără multă vorbă, că e frumos să dai ascultare celor ce te iubesc. Și cu greu s'ar găsi cineva, fie bătrân sau tânăr, care să spue că este urât. Cred că deaceea, ca să nu aibă de lucru, când ar încerca să câștige cu vorba pe cei pe cari îi iubesc, deoarece ei nu sunt în stare să vorbească cu iscusință¹⁾.

În multe locuri din Ionia, ca și pe aiurea, pe unde Elinii locuiesc sub stăpânirea barbarilor²⁾, se crede că e un lucru urât. Căci barbarii, din cauza domniilor absolute, spun că e urât, ca bărbații să se împrietenească sau să fie iubitori de discuții filosofice și de exerciții gimnastice³⁾. Căci nu prea cred să fie de folos celor

1) în Elis și Beoția oamenii erau greoi la vorbă, nu erau oratori. Ca să-l câștigi pe cineva pentru iubirea ta, ai nevoie de cele mai multe ori de multă elocvență. Neavând-o, spuneau ca cel iubit să asculte fără multă vorbă de cel ce-l iubește și astfel s'a dezvoltat în privința aceasta, la ei și obiceiul pământului și legea.

2) Perșii.

3) Gimnastica era în mare cinste la Grecii antici și forma o parte hotărâtoare în educația tineretului.

ce stăpânesc, ca în mintea celor stăpâniți să răsară idei mărețe sau 'să se lege între oaltă prietenii și legături puternice¹⁾. Și prietenii puternice, precum și multe altele le formează mai ales iubirea. Această au văzut-o și tiranii de aici. Căci iubirea lui Aristogeiton câștigând prietenia puternică a lui Harmodios au pus capăt domniei tiranilor²⁾.

Prin urmare, acolo unde se crede că e urât să ascuți de vorbele celor ce te iubesc, de vină e răutatea celor ce cred și hotărâsc astfel; și anume pe de-o parte ambiția lacomă a celor ce stăpânesc, iar pe de altă parte lașitatea și lipsa de curaj a celor ce se lasă stăpâniți. Acolo

1) Căci din acestea se dezvoltau adesea cluburi politice cari căutau să răstoarne stăpânirile absolute.

2) E vorba de tirania înființată în Atena de Pisistrat, în veacul al 7-lea înainte de Hr. Pe unul din urmașii lui îl uciseră prietenii, legați printr'o iubire strânsă, cari au fost Aristogeiton și Harmodios, fiindcă tiranul încercase să jicnească pe Harmodios.

Tiran în antichitate, însemna usurpător al unei domnii la cari după constituție, nu avea nici un drept. Mulți tirani au fost de altfel stăpânitori buni și blânzi.

însă, unde, fără multă vorbă, se spune că e frumos să asculți, devină e mintea trândavă și puțină a celor ce cred astfel.

Aici în Atena însă e, în această privință, cu mult mai frumos decât în alte părți, numai, precum am spus și mai înainte, nu e așa de ușor de înțeles.

X.

La noi adică, se crede că e mai frumos să iubești pe față decât în ascuns; și să iubești, mai ales, pe cei mai nobili și mai buni, chiar dacă sunt și mai urâți decât alții. Și apoi de necrezut sunt îndemnurile din partea tuturor pentru cel care iubește, și anume așa ca și când n'ar face nimic ceva urât. Și dacă reușește, se crede că e un lucru frumos, iar dacă nu, i se ține de rău. Și, la încercările sale, legea și obiceiul țării noastre dă voie celui care iubește, să facă lucrurile cele mai minunate și încă să fie lăudat pentru ele, pe care, dacă le-ar face cu alt scop,

urmărind și voind să dobândească altceva, apoi s'ar alege cu cea mai mare rușine. Căci dacă ar voi cineva să dobândească dela altul avere sau vreo slujbă sau altă mărire ceva, făcând astfel, precum fac cei ce iubesc față de cei iubiți, rugându-se fierbinte și căzându-le la picioare, jurându-se și dormind pe sub ușile lor, fiind gata să-i slujească, precum nici un sclav n'ar voi, atunci l-ar opri dela astfel de fapte și prietenii și dușmanii lui, unii muștrându-l că e un lingușitor fără nici o demnitate, iar ceilalți fugărindu-l cu rușine. Pentru cel ce iubește însă e chiar frumos oarecum să facă toate acestea, iar legea și obiceiul pământului îi dau voie să le îndeplinească fără frică de nici o rușine, ca și când ar săvârși o faptă prea frumoasă. Și ce e și mai strașnic, e că, precum cred cei mulți, numai celui ce iubește îi iartă zeii, dacă nu se ține de jurământul ce l-a făcut. Căci jurământul din dragoste, spune poporul, că nu e jurământ.

Și astfel, și zeii și oamenii, au dat celui ce iubește, toată libertatea, precum

spune și legea și obiceiul pământului de aici. Prin urmare, gândindu-te la toate acestea, ai trebui să crezi că în orașul acesta se socotește ca ceva prea frumos, să iubești și să răspunzi la iubirea celor ce te iubesc.

Când vezi însă pe de altă parte că părinții celor cari sunt iubiți, le pun priveghetori cari să nu-i lase să stea de vorbă cu cei de cari sunt iubiți, și că prietenii și tovarășii lor de vârstă le fac observații, dacă văd că se întâmplă așa ceva, și că nimeni dintre cei mai bătrâni nici nu-i opresc pe aceștia, nici nu-i ceartă, că n'ar avea drept cu observațiile lor, atunci îți vine să crezi din nou că pe aici e obiceiul, ca același lucru să fie socotit drept foarte urât.

Eu însă cred că chestiunea e așa: Nu se poate judeca fără multă vorbă, ci, precum am spus, și la început, nici o faptă, prin sine însăși, nu e nici frumoasă, nici urâtă, săvârșită însă într'un chip frumos, e frumoasă, iar săvârșită într'un chip urât, e urâtă. Prin urmare, e urât să te dai în chip necinstit după placul unuia care

e rău, și e frumos să faci pe plac în chip cinstit unuia care e cinstit. E rău însă și necinstit acela care face dragoste în chip vulgar, iubind mai mult trupul decât sufletul. Și dragostea acestuia e și schimbăcioasă, pentrucă iubește ceva ce se schimbă. Căci de îndatăce trupul pe care-l iubea, începe a se vesteji, și dragostea lui zboară în altă parte, mulțime mare de cuvinte și de făgădueli rămânând de rușine!

Cel ce iubește însă un suflet cu un caracter bun și cinstit, acela rămâne cu credință toată viața sa, căci s'a făcut una cu ceea ce rămâne neschimbat. Și pe această doi, obiceiului pământului și legea țării noastre voeste să-i pue la încercare, bine și temeinic. Deaceea pe cel ce iubește îl îndeamnă să fie stăruitor, iar pe acela ce e iubit, să se păzească, orânduind astfel ca și o luptă de întrecere și punându-i la încercare, ca să se vadă în sfârșit cum e cel ce iubește și cum e cel ce e iubit. Și tot din aceeași cauză, se crede că e ceva urât să te dai repede prins

le cel ce te iubește, deoarece atunci lipsește timpul, despre care se crede că multe le pune la încercare și le alege bine. Apoi tot așa se crede că e urât să-i faci pe plac celui ce te iubește, din cauza banilor sau din cauza slujbelor și a măririlor, când amenințându-te, te sperii și nu ești destul de tare, sau ademenindu-te prin bani și slujbe, nu le desprețuești. Căci nimic din toate acestea nu e nici destul de sigur și nici nu rămâne neschimbat, și încă pe deasupra, din acestea nu izvorăște niciodată o dragoste și o prietenie nobilă și aleasă!

Prin urmare, potrivit cu legea și obiceiurile noastre, o singură cale rămâne deschisă celui ce e iubit, dacă vrea să se dea, într'un chip frumos și cinstit, după placul celui de care e iubit. Căci precum cei ce iubesc, pot să fie de voia lor, ca și niște robi, când slujesc celor pe cari îi iubesc, fără ca să li se spuie că sunt niște lingușitori fără rușine, tot așa și pentru cei ce sunt iubiți, rămâne o singură cale deschisă, ca să slujească de bună voie

celor de cari sunt iubiți, fără să li se socotească drept rușine: *Anume când slujești pentru dobândirea virtuții.*

XI.

Căci la noi legea și obiceiul pământului hotărăsc să nu fie o faptă rușinoasă și nici o lingușire josnică, dacă cineva, de bună voie, se hotărăște să iubească și să slujească pe careva, crezând că acesta îl va face mai bun, fie în privința înțelepciunii, fie în privința altei virtuți oarecare. Și acum deci, ceea ce hotărăște legea și obiceiul nostru, pe de-o parte cu privire la cel ce iubește pe cineva, iar pe de altă parte cu privire la cel ce caută să dobândească înțelepciune sau altă virtute, trebuie îmbinat, dacă e vorba să se poată spune că e o faptă frumoasă, ca cel iubit să răspundă la iubirea celui de care e iubit. Căci atunci, când cel ce iubește și cel ce e iubit, s'au învoit, știind fiecare ce se crede despre amândoi, și anume despre unul că face bine, dacă face orice celui

pe care-l iubește și care răspunde la iubirea lui, iar despre cellalt că poate să facă cu tot dreptul orice celui de care e făcut mai bun și mai înțelept; apoi despre unul că e în stare să ajute pe cellalt, ca să se facă mai cuminte și mai cu virtute, iar despre cellalt că dorește să dobândească învățătură și înțelepciune; prin urmare, când aceste două puncte ale legii și obiceiului nostru se întâlnesc în acelaș caz, atunci se poate spune că e frumos ca cel iubit să răspundă la iubirea celui de care e iubit, de altcum nu! Și atunci, chiar de se înșală, nu suferă nici o rușine. De altcum, întotdeauna, se alege cu rușine, fie că se înșeală, fie că nu. Căci dacă cineva răspunde la iubirea cuiva în vederea banilor, pentrucă e bogat, la urmă însă se înșeală, neprimind nimic, fiindcă iese la iveală că acela ce l-a iubit, e sărac, atunci rușinea e aceeași. Căci un astfel de om — va gândi fiecare — s'a arătat în deajuns că, pentru bani, e în stare să facă oricui orișice. Și asta nu e frumos! Dacă însă cineva răspunde la iubirea cuiva, pentrucă e bun și vrednic, dorind să se facă și el

mai bun prin iubirea aceluia, și la urmă se înșeală, fiindcă iese la iveală că acela e un rău și nu are nici o virtute, latune totuși s'a înșelat într'un chip frumos și cinstit. Căci cât îl privește pe acesta, gândi fiecare că a dat o dovadă vădită pentru virtute, e gata să facă oricui orice, numai să se poată face mai bun și mai vrednic. Și aceasta e cât se poate de frumos. *Astfel e un lucru prea frumos să răspunzi, din cauza virtuții, la iubirea celui ce te iubește.*

Aceasta e iubirea care purcede de la zeița cea cerească, fiind și ea însăși cerească și de mare preț, și pentru stat și pentru fiecare om în deosebi, deoarece și lește și pe cel ce iubește, ca și pe cel ce e iubit, să se îngrijească mult și bine, ca să fie cu virtute. Toate celelalte iubiri pornesc de la cealaltă zeiță, care e Afrodita cea vulgară.

Fedru", spuse Pansania în sfârșit, „aceasta e contribuția mea pe care o dau și eu, pe cât pot pe nepregătite, pentru premărirea lui Eros”.

Pansania pauzând — căci așa mă în-ață sofistii¹⁾ să vorbesc cu cuvinte cari u sunete la fel — mi-a povestit Aristodem că-i venia rândul lui Aristofane să orbească. Pe acesta însă, fie că mânase prea mult sau din altă pricină oarecare, îl apucă tocmai atunci un sughiț rău și-i era cu neputință să grăiască; ci spuse numai: „Eryximachos” — căci mai în jos e el ședea doctorul Eryximachos — „tu trebuie acum să faci ceva să-mi treacă sughițul sau să vorbești în locul meu, până ce-mi va trece”. — Și Eryximachos îi răspunse: „Dar le voi face pe rândouă! Voiu vorbi eu în locul tău, iar tu într'al meu, după ce te va lăsa sughițul. Și în vreme ce voiu vorbi, oprește-ți mereu respirația mai mult timp. Și de te va lăsa, bine! Iar de nu, fă gargara cu apă. Iar dacă sughițul tău e prea îndărtnic de tot, apoi ia, de gâdiliți nasul cu ceva și strănută! Să știi că-ți trece numai

1) Sofistii țineau și cursuri de retorică, învățând pe școlarii lor întrebunțarea feluritelor juri. Vezi pag. 29 nota 1.

decât, dacă vei face aceasta de două, trei ori, de ți-ar fi sughițul cât de rău”. -- „Vorbește deci numai!” grăi atunci Aristofane, „iar eu voi face precum mi-ai spus”.

D. Cuvântarea lui Eryximachos

XII.

Eryximachos a vorbit astfel: „Pansa-
ia a pus foarte bine chestiunea în cu-
vântarea sa, de încheiat însă, n'a în-
cheiat-o destul de bine! Deaceea cred că
nevoie să încerc eu să fac cuvântării lui
încheiere. Căci de împărțit, cred că a
împărțit foarte bine, spunând că Eros e
de două feluri! Dar că Eros stăpânește
nu numai sufletele oamenilor, când e vor-
bit de cei frumoși, ci și orice, când e
 vorba de multe alte lucruri; și anume că
stăpân atât pe trupurile tuturor ființelor
trăiesc, cât și pe totul ce răsare din
mânt și, într'un cuvânt, pe totul ce e-
stă, cred că-mi arată meseria mea de
ctor. Și tot ea mi-a arătat ce zeu mare
minunat e acesta și cum își întinde

stăpânirea sa asupra tuturor lucrurilor, omenеști sau divine!

Și mai întâiu voi începe cu medicina să și dau meseriei mele cinstea cuvenită. Firea trupului e adică așa, încât prinde în sine aceste două feluri de E. Căci ceea ce e sănătos în trupul omenesc și ceea ce e bolnav, sunt doară de sine înțeles două lucruri deosebite și neasemenea; și lucrurile neasemenea doresc și iau lucruri deosebite. Alta e iubirea care are partea cea sănătoasă din trup, alta e iubirea pe care o arată partea bolnavă. Și astfel, precum a spus Platon, sania adineori că e frumos să ascultăm iubirea celor buni dintre oameni, iar a celor destrăbălați, e urât, tot așa e și trupul oamenilor. De ceea ce e bun și sănătos în fiecare trup, e frumos să ascultăm, ba chiar trebuie să-i faci pe plac. Și cel rău acesta îl face medicina. De ceea ce e rău însă și bolnav, e urât să ascultăm, trebuie să știi a te împotrivi, dar nu vorba ca cineva să fie un doctor. Căci *medicina* — ca să-i dau o definiție sumară și esențială — *este știința de*

pornirile de iubire ale trupului în ce privește umplerea și deșertarea¹⁾ lui. Și acela care e în stare să cunoască, cum se cade, pornirea cea bună de iubire în privința aceasta și cea rea a trupului, acela e un cunoscător foarte bun în ale medicinei. Iar acela care știe să facă astfel, ca o pornire de iubire să ia locul celeilalte, și care se pricepe să dea trupului pornirea care nu o simte, și ar trebui s'o aibă, și să i-o ia pe aceea pe care o are, și nu-i trebuiește, acela e în practică un doctor bun. Căci el trebuie să fie în stare, părțile din trup ce se dușmănesc foarte să le împrietenească, așa încât să se iubească întreolaltă. Se dușmănește însă foarte și nu se sufăr de loc, ceeace e cu totul contrar: răceala cu căldura, amăreala cu dulceața, uscatul cu umezeala și toate de acest fel. Și precum spun poeții cari sunt de față²⁾ și după cum cred și eu, stră-

1) Cu termeni științifici de azi am spune asimilarea și secrețiunile.

2) Agaton și Aristofane.

bunul nostru Asclepios¹⁾ înțelegând să dea acestor rivalități iubire și bună înțelegere întreolaltă, a întemeiat arta noastră care e medicina.

Prin urmare, întreaga medicină, spun eu, ca și gimnastica și agricultura sunt cârmuite de acest zeu, care e Eros.

Cât despre muizcă, trebuie să vadă fiecare, dacă cugetă numai câtuși de puțin, că e tot așa ca și cu celelalte arte și meserii. Și acest adevăr, pare-mi-se că vrea să-l spuie și Eraclit²⁾, dar cuvintele sale nu sunt destul de lămurite. Căci el spune că universul unic, deși îndușmănit și plin de rivalități, totuși e una cu sine însuși, ca și alcătuirea armonică a arcului sau a lirei. E însă cu totul nepotrivit să spui

1) Asclepios, un erou legendar, mai târziu venerat ca zeu, era întemeietorul medicinei. Toți medicii din antichitate căutau să arate că își trap originea dela acest zău. O dovadă că medicina se practica din tată în fiu, fiind meseria rezervată anumitor familii.

2) Eraclit e un mare filosof din antichitate, de pe la sfârșitul veacului al 6-lea. Esența filosofiei sale e că *nimic nu este, ci totul e în devenire*. Bryximachos îi face o critică nedreaptă și cam confuză. (Hug p. 77).

că armonia e îndușmănită sau că e alcătuită din rivalități cari se dușmănesc încă. Dar poate a vroit să spue că armonia o face arta muzicei din tonuri înalte și joase cari mai întâiu sunt rivale, mai apoi însă unite și împrietenite. Căci o armonie din tonuri înalte și joase, cari sunt încă îndușmănite, nu poate fi. Căci armonia este un acord, iar acordul este o unire oareșcare. E cu neputință însă să fie o unire între lucruri îndușmănite, câtă vreme se dușmănesc încă. Și să pui într'o armonie ceva îndușmănit și neîmprietenit, nu se poate doară. Căci și ritmul bunăoară se face din tacte repezi și rare, cari mai întâiu sunt îndușmănite, apoi însă unite și împrietenite. Și precum dincolo medicina, tot așa aici muzica le unește toate acestea și le împrieteneste, dându-le bună înțelegere și iubire întreolaltă. Astfel și *muzica este știința despre pornirile de iubire în ce privește armonia și ritmul*. Și când e vorba, numai în teorie, despre armonie și ritm, nu e leloc greu să cunoști pornirile de iubire, căci atunci nici nu sunt cele două feluri

de Eros¹⁾. Când e vorba însă să te folosești de ritm și armonie în fața oamenilor, fie că faci poezii și scrii compoziții, ceeace se chiamă activitate de poet și componist²⁾, fie că execuți și cânti corect compozițiile și versurile făcute, ceeace se chiamă o educație desăvârșită, atunci e ofarte greu să deosibești pe Eros cel bun de cel rău, și trebuie să fii un bun maestru.

Căci iarăși vine vorba ca și mai înainte că trebuie să ascuți și să ții seama de iubirea oamenilor cu bună rânduială, ca astfel și cei ce nu sunt încă, să se facă și ei mai buni, căci această iubire e cea frumoasă și cinstită, pornită dela cerescul Eros al Musei Urania. Iar cellalt e Eros

1) In teorie ideală fiind vorba de muzică, sub care în antichitate, se subînțelegea și poezia, nu încapă decât o deplină armonie, așa că de Eros cel rău (poate aici, disonanțe etc. Hug) nici nu poate fi vorba.

2) In antichitate poetul de obicei își făcea și melodia pentru poeziile sale, mai ales lirice, și câte odată debuta în fața publicului chiar el însuși, fie în teatru, fie la serbări.

cel vulgar al Musei Polymnia¹). Și de acesta trebuie să ne folosim cu multă băgare de seamă, când ne adresăm lui, ca să ne putem bucura de plăcerea ce ne-o dă, fără să se producă vreo destrăbălare. Căci așa bunăoară și la meseria noastră de doctor e mare lucru să te poți folosi bine de dorințele ce privesc arta culinară, ca astfel să poți gusta plăcerea fără frica de îmbolnăvire.

Prin urmare și în muzică și în medicină, ca și în toate celelalte lucruri, atât omenești, cât și divine, trebuie să ținem sama, pe cât se poate, de amândouă felurile de Eros. Căci sunt amândouă peste tot locul!

1) Fiind vorba de muzică, Eryximachos în ocul Afroditei Urania (cererscă) amintește musa Urania, care de altfel e privită ca musa astronomiei, și în locul Afroditei celei comune, une musa Polymnia, care e musa cântării în genere.

XIII.

Așa și orânduirea anotimpurilor e plină de amândouă felurile de Eros. Și dacă răceala și căldura, umezeala și uscatul, despre cari am vorbit adineori, se întâmplă de dobândesc între olaltă iubirea cea cu bună rânduială, amestecându-se cu măsură și armonie, atunci e un an bun și atât oamenii, cât și celelalte viețuitoare au parte de sănătate și nu sufăr nici o scădere. Când însă Eros cel fără de măsură pune stăpânire pe anotimpurile anului, atunci aduce cele mai multe stricăciuni și pagube. Căci atunci se ivesc de obicei molimele și multe alte feluri de boli atât printre viețuitoare, cât și printre plante.

Dar și brumele și grindinile și rugina grânelor se ivește tot din cauza pornirilor de iubire prea mari și fără de măsură ce le au aceste fenomene întreolaltă. Și știința despre aceste porniri după mersul stelelor și schimbările anotimpurilor se numește astronomie.

Dar încă și toate aducerile de jertfă și toate ceremoniile cari se țin de oracole

și profeții — căci acestea formează legătura dintre oameni și zei — nu sunt altă nimică decât aceeași străduință de a ține seama de Eros și de a-l îndrepta. Căci orice fărădelege se face de obicei atunci, când cineva nu ascultă de Eros cel cu bună rânduială și nici nu-l cinstește și nici nu ține seama de el la orice lucru al său, ci numai de cellalt Eros, fie că e vorba de părinții săi cari au murit sau trăesc, fie că e vorba de zei. Și tocmai oracolele și profețiile au însărcinarea de a observa acestea și a le îndrepta. De aceea și sunt ele cel mai iscusit doctor al iubirii dintre zei și oameni, deoarece cunosc pornirile de iubire ale oamenilor, în ce privește dreptatea și frica de zei.

Astfel, mare și multă putere, sau mai bine zis, toată puterea o are Eros întreg. Eros cel bun însă care le îndeplinește toate cele bune cu înțelepciune și cu dreptate, acesta are și în fața noastră, a oamenilor și în fața zeilor cea mai mare putere și ne pregătește toată fericirea și ne dă putința să putem trăi în prietenie nu

numai întrecolaltă. ci chiar și cu zeii, cari sunt mai mari și mai puternici ca noi.

Și poate că în lauda mea asupra lui Eros, multe le-am trecut cu vederea, însă fără voia mea. Și acuma e rândul tău, Aristofane, să adaogi tu, dacă am uitat ceva. Sau poate ai de gînd să-l premărești pe zeu altcumva, atunci premărește-l, de vreme ce și sughițul ți-a trecut!”

Și acuma povestește Aristodem că Aristofane, luându-i cuvîntul din gură, i-a întors: „Da, sughițul mi-a trecut, totuși deabia dupăce l-am alungat cu strănutatul, așa încât mult mă mir că partea cea cu bună rîndueală a trupului¹⁾ dorește astfel de zgâdiliri zguduitoare, precum e strănutatul. Căci de îndată ce am început a strănuta, sughițul m’a lăsat pe loc”. Și atunci Eryximachos i-a răspuns: „Prietene, ia seama ce faci! Căci în loc să-ți ții cuvîntarea, îți bați joc de mine și mă silești astfel ca și eu să iau seama, poate

1) Aluzie malițioasă la cuvintele lui Eryximachos din cap. XII, unde spune că trebuie să ascuți de ceeace-i bun și sănătos în trupul omenesc.

vei spune și tu ceva cu ce să te pot râde, deși ai putea să nu dai pricină la aceasta!" — „Că bine spui, Eryximachos!" îi răspunse Aristofane zâmbind. „Deaceea să fie așa, ca și când n'aș fi spus ceea ce-am spus! Să nu fii deci cu mare băgare de seamă la vorbirea mea, deoarece și așa mi-i frică de felul cum am de gând să vorbesc, și anume nu pentru că aș putea spune ceva de râs, căci aceasta ar fi numai un avantaj pentru mine; și apoi e și ceva particular Musei mele¹⁾, dar mi-i teamă să nu spun ceva ridicul". — „Aristofane", i-a întors Eryximachos, „făcând glume, crezi că vei scăpa cu obraz curat!? Vezi mai bine, de vorbește așa, ca și când ai avea să-ți dai seama de vorbele tale! Totuși mai încolo poate, dacă voi afla de bine, te voi ierta!"

1) Aristofane fiind scriitor de comedii.

E. Cuvântarea lui Aristofane

XIV.

Aristofane a vorbit apoi astfel: „Eryximachos, de bună seamă că am de gând să vorbesc cam altfel decum ai vorbit tu și Pausania! Eu unul adică socotesc că oamenii nu știu încă de loc cât e de mare puterea zeului Eros. Căci de-ar ști-o, apoi cred că i-ar ridica temple și altare și i-ar aduce cele mai mărețe jertfe, și nu ca acum, când nimic din toate acestea nu se întâmplă, deși așa ar trebui să se facă numai decât. Căci el e cel mai iubitor de oameni dintre toți zeii, el e ajutorul lor cel mai mare, el le vindecă oamenilor acelea scăderi cari vindecate fiind cu totul, ar aduce neamului omenesc cea mai mare fericire!

Deaceea voi încerca să vă desfășur puterea lui, iar voi auzind să spuneți și celorlalți oameni!

Mai întâiu trebuie să vă arăt cum a fost neamul omenesc și ce schimbări a suferit. Căci în vremile de demult, neamul nostru omenesc n'a fost în firea lui așa precum e acum, ci cu totul altfel. Mai înainte vreme au fost trei feluri de oameni, nu ca acum două, adică bărbați și femei, ci mai era și un al treilea fel, alcătuit din amândouă felurile de acum. Și acum dela aceștia numai numele a mai rămas, iar ei înșiși au dispărut cu totul! Și astfel pe atunci erau fetele¹⁾, și după nume și după chipul lor alcătuiți din amândouă părțile, și din cea bărbătească și din cea femeiască. Acum însă n'a rămas nimic dela ei decât numele, care se întrebuințează numai în bătaie de joc. Mai departe, chipul întreg al fiecărui om era rotund, cu spatele și cu șalele ca într'un cerc. Avea apoi patru mâni și tot atâtea picioare și două fețe, cu totul a-

1) În grecește: androgyn, adică ermafrodiți.

semena întreolaltă, stând pe un grumaz rotunzit. Intre amândouă fețele cari priviau în două direcții cu totul opuse, se afla un singur cap cu patru urechi. Părțile genitale le avea fiecare de două ori, precum și toate celelalte părți pe cari și le-ar putea închipui cineva în acelaș fel. De umblat, puteau umbla și drept, ca și astăzi, încotro ar fi dorit. Când aveau însă nevoie să alerge mai iute, atunci se dădeau repede de-a roata, răzimându-se pe câteși opt extremitățile, așa precum se dau mășcăricii de-a roata. Erau însă aceste trei feluri de oameni deaceea, pentru că partea bărbătească, la început, s'a născut din soare, partea femeiască din pământ, iar partea care era alcătuită din acestea amândouă, s'a născut din lună, pentru că și luna are parte și de parte bărbătească și de cea femeiască¹⁾. Și erau rotunzi și ei și mersul lor, pentru că sămănau părinților lor. Puterea și tăria lor era strașnică și gândurile lor mergeau

1) Poate că de aceea, pentru că luna apare ca ceva de mijloc între soare și pământ. (Ast citat după Hug).

departe, încât au încercat să atace pe zei. Și ceeace spune Homer despre Efialte și Otos¹⁾, că au încercat să se urce în cer, ca să dea jos pe zei, se spune despre ei.

XV.

Și astfel Zeus și ceilalți zei au stat de s'au sfătuit ce să facă cu ei și nu știau ce să înceapă. Căci nu aveau cum să-i ucidă și să prăpădească neamul lor, trăsnindu-i ca pe Giganți¹⁾ — căci atunci și-ar fi pierdut onorurile și jertfele ce le primiau dela oameni²⁾ — dar n'aveau nici

1) Efialte și Otos au fost fiii lui Aloeus și ai zeiței Ge (pământul). În fiecare an creșteau câte un col în grosime și câte un stângen în înălțime. Când au fost de 9 ani au voit să pue munții Pelion, Osa și Olimp, unul peste altul, ca să se urce în cer și să dea jos pe zei. Au fost uclși însă de zeul Apollon. Mai târziu au fost confundați cu Giganții, alți urlași, jumălale oameni și jumălale balauri, cari voiau deasemenea să răstoarne pe zei. Zeii au avut o luptă grea cu ei până l-au biruit. Minunatele reliefe mari din jurul urlașului altar din Pergam (Asia Mică) reprezintă această luptă, se află azi într'un muzeu din Berlin.

2) După o concepție antică, fără jertfele oamenilor, zei ar fi trebuit să rabde foame.

cum să-i lase să-și facă de cap. În sfârșit, cu mare greu se răzgândi Zeus și zise: „Cred că am găsit un remediu, ca și neamul omenesc să poată trăi mai departe, dar, totodată să se și facă mai cu bună rânduială! Căci”, urmă el, „am de gând să-l taiu pe fiecare drept în două și astfel, pe de-o parte se vor face mai slabi, iar pe de altă parte și noi, zeii, ne vom alege cu un folos mai mare, deoarece oamenii se vor face de două ori mai mulți¹⁾. Și oamenii aceștia noi vor umbla, stând drept pe două picioare. Iar de voiu vedea că și așa tot se mai obraznicesc și nu vreau să trăească în pace și în liniște, atunci”, făcu el, „îi voiu tăia din nou în două, așa încât vor umbla, sărind într'un picior!” Dupăce isprăvi astfel de grăit, a tăiat toți oamenii drept în două, așa precum tai merișoare de sorb, când vrei să le pui la uscat, ori precum ai tăia ouă fierte cu un fir de păr. Și cum îl tăia pe unul, îi spunea lui

1) Și astfel zeii vor primi de două ori pe atâtea jertfe și prinoase.

Apollon să-i întoarcă fața și jumătatea de grumaz ce rămânea, înspre partea tăiată, ca astfel oamenii văzând tăietura să fie mai umiliți. Apoi tot lui Apollon¹⁾ îi porunci să vindece tăietura întreagă. Și acesta întoarse mai întâiu fața, apoi strânse la un loc din toate părțile pielea pestea partea pe care o numim astăzi pânțece, așa precum ai strânge o pungă, făcându-i numai o singură gură, pe care o legă la mijlocul pântecelui; și pe aceasta o numim noi buric. Și erau mulțime de zbârcituri. Apollon însă potrive bine pieptul și cele mai multe zbârcituri le netezi cu un fel de unealtă, precum o au cismarii, când întind pielea pe calapod, netezind-o. Și lăsă numai puține zbârcituri pe lângă buric, ca să le fie oamenilor un semn de amintire, ce au pățit în vremile de demult. Dupăce oamenii au fost tăiați astfel în două bucăți, fiecare jumătate era cuprinsă de un dor neîmpăcat,

1) Intre multe alie atribuii ce le avea zeul Apolon, era și una din cele mai vechi atribuii de zeu al medicinei.

ca să fie la un loc cu cealaltă jumătate.
 Și întinzând mâinile și îmbrățișându-se,
 doriau numai decât să se lipească înapoi
 la un loc...

Prin urmare, iubirea de o altă e înnăscută
 oamenilor din vremurile cele străvechi
 și caută să-i împreune așa precum
 au fost în vremile de demult, încercând
 să facă din doi unul și să îndrepte astfel
 firea omenească și să o vindece.

XVI.

Fiecare din noi deci este o parte din
 alt om, tăiat drept în două, ca un calcan,
 făcându-se doi din unul. Și acum fiecare
 își caută mereu partea lui.. . . .

Și când vreunul... dă chiar peste partea
 aceea care a fost odată jumătatea lui, a-
 tunci, minune ce dragoste, iubire și prietenie
 îi cuprinde, așa încât nu mai vreau

să se despartă câtuși de puțin unul de altul! Și cu toate că toată viața lor o trăesc numai împreună, totuși tocmai aceștia sunt astfel, încât nici nu ți-ar putea spune ce vreau unul dela cellalt. Și eu nu cred că numai plăcerile iubirii să fie pricina că se bucură așa de mult unul de altul și caută cu atâta zel să fie mereu laolaltă. E vădit că este la mijloc și altă dorință a sufletului fiecăruia, numai că nu și-o pot spune, ci o arată numai pe ghicite și nedeslușit. Și dacă atunci când stau unul lângă altul, ar veni Hefaiistos¹⁾ lângă ei, cu uneltele lui de fierar în mână, și le-ar grăi astfel: „Ce vreți, oameni buni, unul dela altul?” Și neștiind ei ce să-i răspundă, i-ar întreba din nou: „Dar poate doriți să fiți, cât se poate de mult, unul lângă altul, așa încât să nu vă despărțiți nici zi, nici noapte? De doriți aceasta, apoi eu vă topesc și vă lipesc la un loc, așa încât, în loc de doi să

1) Hefaiistos la Greci, Vulcan la Romani era zeul focului și al tuturor meșteșugurilor în legătură cu focul.

fiți numai unul și, cât veți trăi, să trăiți împreună amândoi, ca și când ați fi un singur om; și chiar după ce veți muri, și acolo, în lumea cealaltă, să fiți unul în loc de doi, murind împreună. Gândiți-vă, poate doriți să dobândiți aceasta și să fiți astfel mulțumiți și împăcați!" Auzind vorbele acestea, știu prea bine că nici unul din ei nu s'ar gândi să se împotrivească și nici nu i-ar trece prin gând că alta i-ar putea fi dorința, ci, fără multă vorbă, ar crede că acuma de-abia au auzit ceea ce doriau de atâta vreme, adică să se întâlnească la un loc și, iubindu-se, să fie făcuți una, fiind unul în loc de doi. Și pricina dela toate acestea este că, la început, am fost la un loc și întregi. Prin urmare: *dorința și străduința noastră, ca să fim întregi ca mai înainte, se numește iubire.*

Și mai înainte vreme, precum vă spuneam, am fost unul întreg. Acuma însă trăim despărțiți, tăiați în două de Zeus, pentru nedreptățile noastre, așa precum trăesc acuma Arcadienii, despărțiți fiind de către

Spartani¹⁾. Și dacă nu vom fi cuviincioși față de zei, apoi să ne fie teamă, că vom fi tăiați din nou în două. Și atunci vom umbla, fiind ca și reliefurile de pe pietrele de mormânt, cari par'că sunt tăiate cu feresteul de-alungul nasului²⁾, precum ai tăia niște cuburi. Dar tocmai de aceea, fiecare să îndemne pe orice om să fie cucer-nic față de zei, ca astfel să scăpăm de așa nenorocire nouă și să dobândim fericirea cea veche, așa precum ne îndeamnă și ne conduce zeul Eros. Și lui să nu i se împotrivească nimeni! — i se poate împotrivi însă numai acela care e urât de zei — căci fiind în bună înțelegere cu acest zeu și fiindu-i pe plac, abia atunci vom afla și vom da chiar peste partea noastră, cea iubită de noi, ceea ce acum numai în puține cazuri se întâmplă. Și

1) În anul 385 înainte de Hr. Arcadienii fiind băluți de Spartani, orașul lor Mantinea a fost distrus iar locuitorii colonizați în patru loca-tăți diferite. Acest anahronism e însemnat pentru stabilirea datei acestui dialog, care s'a scris prin urmare după anul 385 înainte de Hr.

2) Reliefurile de pe pietrele de mormânt erau făcute din profil.

nu care cumva să mă întrerupă Eryximos, bătându-și joc de cuvântarea mea, ca și cum m'aș gândi la Pansania și Agaton¹). Căci poate și aceștia, 'din întâmplare, sunt așa, fiind amândoi din aceeași parte bărbătească. Dar eu unul mă gândesc la toți, bărbați și femei, că numai așa, neamul nostru omenesc se poate face fericit, dacă vom împlini menirea iubirii, fiecare aflându-și partea sa iubită și întorcându-se astfel la starea lui cea veche. Și dacă întâmplându-se aceasta, e cel mai mare bine, atunci din toate câte se pot acuma, cel mai mare bine va fi, dacă se va întâmpla ceea ce e mai aproape. Și aceasta e să-ți poți găsi o persoană iubită care să fie după gândul și firea ta²).

1) Aceștia fiind legați întreolaltă printr-o prietenie plină de iubire.

2) Aristofane spune dacă e greu să aibi norocul să-ți afli chiar jumătatea ta din vremea cea veche, când omul încă nu era împărțit în două, atunci cel puțin e de dorit ca fiecare să-și poată găsi un prieten, o persoană iubită cu care să se potrivească la fire și caracter.

Fericirea aceasta e cea mai aproape de cea deplină, când dai chiar pe jumătatea ta.

Și dacă e vorba să premărim și să lăudăm pe zeul care ne face aceasta, atunci cu drept cuvânt vom lăuda și vom premări pe Eros care, în împrejurările date, ne aduce cel mai mare folos, făcându-ne să ne găsim partea care se aseamănă și se înrudește cu noi, pentru viitor însă ne dă cea mai mare nădejde, că ne va aduce înapoi la starea cea veche, tămăduindu-ne¹⁾ și făcându-ne norociți și fericiți, numai dacă ne vom arăta cuvioși față de zei.

Eryximachos, aceasta e cuvântarea mea la adresa lui Eros, cam altfel decât a ta! Și precum te-am rugat la început, nu mi-ai mai critica luând-o în râs, ci mai bine să ascultăm ce vor vorbi și ceilalți sau mai bine zis, ce vor spune aceștia doi! Căci numai Agaton și cu Socrate au mai rămas încă!”

1) Adecă de tăetura cea aplicată oamenilor de Zeus.

XVII.

Și Aristodem povestește mai departe că Eryximachos a răspuns: „Te ascult, Aristofane, căci și de altcum ai vorbit după placul meu! Și de n'aș ști bine că Socrate și Agaton sunt grozav de iscusiți în ale iubirii valuri, apoi m'aș teme foarte *că n'ar mai știe* ce să mai spue; căci atâtea și atât de felurite s'au vorbit până acuma! Dar așa, am încă mare nădejde!” — „Cât despre partea ta”, adăogă atunci Socrate, „frumos ai adus-o, Eryximachos! Dar totuși, dacă ai fi tu unde sunt eu, sau mai bine spus, unde voiu fi încă, dupăce va vorbi și Agaton, atunci las' că te-ai teme mult și bine, precum mă tem și eu acuma!” — „Dar, Socrate”, făcu atunci Agaton, „ce vrei să mă deochii, ca să mă încurec cu totul, făcându-mă să cred că acest public și auditoriu așteaptă mare lucru dela mine, ca și când aș avea să vorbesc cine știe cât de bine!” — „Că uituc aș trebui să mai fiu, Agaton”, răspunse atunci Socrate, „dacă aș putea crede că tu te-ai teme și te-ai

putea încurca acuma din pricina noastră a câtorva oameni, dupăce te-am văzut eu odată, cu cât curaj și încredere te-ai urcat dimpreună cu actorii pe scenă¹⁾ și cum te uitai la un auditoriu nesfârșit de mare înaintea căruia aveai să-ți reprezinți drama ta, fără să fii câtuși de puțin timid!" — „Ei, bine, Socrate", întoarse atunci Agaton, „doară nu mă crezi tu, că din pricina publicului dela teatru mi-am pierdut așa de tare capul, încât să nu știu că pe cel cuminte îl fac cu mult mai timid vreo câțiva oameni înțelepți decât o mulțime nesfârșită fără de minte? — „Dar, Agaton, n'ar fi de loc frumos din partea mea, dacă aș gândi ceva nepotrivit despre tine. Dimpotrivă, dacă s'ar întâmpla să dai peste vreo câțiva, despre cari ai putea crede că sunt înțelepți, atunci știu prea bine că aceștia te-ar pune pe gânduri mai mult decât publicul cel mare.

1) Cu două zile mai în urmă când Agaton luă premiu întâiu; vezi cap. I, pag. 17, în anticitate poeții cooperau dimpreună cu actorii la reprezentările dramelor lor.

Dar noi nu suntem înțelepți de aceia! Căci noi am fost doară față și la reprezentația ta și facem parte din marele public. Se înțelege însă de sine că, dacă ai fi la un loc cu alți oameni înțelepți, îndată te-ai sfii de ei, dacă ai crede cumva că vrei să faci ceva ce nu-i cuviincios! Sau cum crezi?" — „Se înțelege că așa!" răspunse Agaton. — „Dar în fața mulțimii nu te-ai sfii, dacă ai socoti că vrei să faci ceva necuviincios?" urmă mai departe Socrate.

Atunci, povestește Aristodem că Fedru întrerupându-l, a zis: „Dragă Agaton, dacă vei răspunde mereu lui Socrate, atunci puțin o să-i pese lui, ce se va face cu petrecerea noastră; numai el să aibă cu cine sta de vorbă! Și mai ales, când e unul frumos ca tine! Și e drept că și eu ascult cu multă plăcere cum discută Socrate, totuși acum trebuie să am grijă de lauda și premărirea lui Eros, ca fiecare dintre voi să-și dea contribuția, ținându-și cuvântarea. Iar după ce veți aduce amândoi zeului lauda cuvenită, apoi

puteți să stați de vorbă cât voiți!" —
„Că bine spui, Fedru", făcu atunci Aga-
on; „și pe mine nimică nu mă oprește
ă-mi țin cuvântarea! Căci să stau de
vorbă cu Socrate, voi avea când în de-
ajuns și după aceea!

F. Cuvântarea lui Agaton

XVIII.

Eu vreau mai întâiu să vă spun cum cred eu că trebuie să vorbesc și, abia după aceea voi vorbi. Mie adică mi s-a părut că toți câți au vorbit până acum n'au lăudat și premărit pe Eros, ci au blămurat pe oameni pentru binele ce li-l face acest zeu. Cum e însă el însuși care aduce acest bine, nimeni n'a spus-o. Și aceasta e doară singura cale dreaptă pentru orice laudă la adresa oricui. Adică să arăți în cuvântul tău de laudă cum e acela despre care e vorba și după aceea cum e binele care ni-l pricinuește. Astfel cred că e cu cale să laud și pe Eros arătând mai întâiu cum e el și abia după aceea cum sunt darurile lui.

Prin urmare, eu unul spun — numai de n'ar fi cumva un păcat să grăesc așa—

că ~~dintre~~ toți zeii cari sunt fericiți, cel mai fericit între ei este Eros, fiind el cel mai frumos și mai cu virtute. Și e cel mai frumos, pentru că e astfel, precum vă spun în cele ce urmează: Mai întâiu, Fedru, el e cel mai tânăr dintre toți zeii! Și aceasta o dovedește în chip strălucit chiar el însuși, deoarece se ferește foarte și fuge de bătrânețe. Și acestea sunt doară destul de repezi! Cel puțin ne ajung pe noi mai repede de cum s'ar cădea. Cât despre Eros, așa e firea lui, că urăște bătrânețele și nici pe departe nu se apropie de ele. Cu cei tineri însă nu numai că e împreună întotdeauna, ci chiar și el e tânăr! Deaceea bine zice o vorbă veche că ce se aseamănă, se și iubește. Și în multe alte privinți sunt de aceeași părere ca și Fedru, în privința aceasta însă mă deosebesc de el, anume că Eros ar fi mai bătrân decât Cronos și Iapetos¹⁾. Eu dimpotrivă, susțin că nu numai e cel mai

1) Cronos (vremea) și Iapetos sunt dintre cei dinlăi zei, cari apoi au fost răsturnoși de Zeus.

tânăr dintre toți zeii, ci e vecinic tânăr. Cât despre întâmplările cele străvechi c le povestește Hesiod și Parmenide¹⁾ despre zei, în genere dacă sunt adevărate, apoi acestea le-a pricinuit zeița Ananke și nu Eros. Căci nu s'ar fi ciuntit și nu s'ar fi aruncat în lanțuri, făcând acte de brutalitate²⁾ și de câte altele, dacă ar fi fost Eros între ei, ci ar fi trăit în dragoste și pace, precum trăesc acum, de când Eros stăpânește între zei!

Prin urmare, Eros este tânăr și nu numai mai tânăr, ci și foarte gingaș. Și e nevoie de un poet, precum a fost Homer, ca să poată arăta cât de gingaș e un zeu! Acesta adică spune despre *Ate*³⁾ că e o zeiță gingașă, sau cel puțin despre picioarele ei susține că sunt gingașe, spunând:

1) Vezi cap. VI la început.

2) Adecă necesitatea.

3) Scene de brutalitate și bătăi în cerul zeilor antici era ceva obicinuit după legendele ce se povestesc despre ei.

4) *Ate* e zeița care le orbește împingându-le în păcate și apoi pedepsindu-le.

*„picioarele-i gingașe sunt, căci pământul
ici nu-l ating, ci pășesc pe creștetul bie-
[ților oameni”¹⁾).*

Cred că e un motiv frumos prin care
se arată cât de gingașă e Ate, anume
că nu pășește pe ceva vârtos și aspru,
ci pe ceva moale și delicat. De acelaș
motiv vroesc să mă folosesc și eu acuma,
să arăt că Eros e gingaș. Căci acesta
ci umblă nici pe pământ și nici pe ca-
tețele oamenilor, deoarece acestea nu-i
sunt destul de delicate, ci umblă și se să-
lășuește în cele mai gingașe locuri din
lume sunt. Iși așează doară sălașul numai
în sufletul și în inima zeilor și a oame-
nilor; și nici în acestea nu în toate, fără
nici o alegere, ci fuge îndată, dacă se
întâmplă, de dă peste o inimă aspră, se
îlășuește însă într’însa, dacă dă peste
una gingașă. Atingând deci întotdeauna,
ci numai cu picioarele, ci cu întreg chi-
al său, numai cele mai gingașe și mai
delicate lucruri din câte sunt, trebuie să
se neapărat și el însuși cel mai gingaș.

2) Omer : *Iliada*, cânt. XIX v. 91 u.

Prin urmare, Eros e cel mai tânăr și cel mai gingaș și pe lângă aceste calități mai are și un chip foarte mlădios. Căci n'ar fi în stare să le învăluie toate și să se furișeze în'orice surlet, mai întâiu intrând, și apoi să și iasă pe nesimțite, dacă ar fi cumva aspru și nemlădios.

Apoi mai are cea mai regulată și armonică înfățișare! O mare dovadă de aceasta e purtarea lui cuviincioasă și plăcută, pe care toți într'un glas o atribue cu deosebire lui Eros. Căci între Eros și necuviință e o dușmănie vecinică!

Iar frumuseța tenului său o arată traiul său neconținut între flori. Căci Eros nu se așează niciodată într'un trup sau într'un suflet sau și în alt loc undeva care e vestejit și fără flori, unde sunt însă flori multe și cu frumoase mirosuri, acolo se așează și rămâne!

XIX.

Și despre frumuseța zeului Eros am vorbit destul, deși s'ar mai putea spune încă multe altele. Acuma însă trebuie să

orbesc despre virtutea lui și să spun
mătoarele: Lucrul cel mai de seamă
în acest punct de vedere e că Eros nici
nu suferă vreo nedreptate, fie din partea
unui zeu sau a unui om, dar nici nu face
nimănui nici una. Căci dacă și suferea
ceva, atunci nu suferă de silă, deoarece
la nu se poate atinge de Eros. Dar dacă
face cuiva ceva, atunci tot nu-i face
de-a sila! Căci oricine îi face lui Eros
ceva numai de bună voie și ceea ce face
ceva de bună voie cuiva, fără ca a-
sta să se împotrivească, aceea, spun *le-*
le, stăpânitoarele statelor, că e cu drep-
te.

Pe lângă virtutea dreptății posedă în
ășura cea mai mare și virtutea pru-
nței. Căci părerea generală este că pru-
nța e stăpânirea poftelor și a plăcerilor.
Căci o plăcere nu e însă mai puternică
cât iubirea. Fiind deci toate poftele și
ăcerile mai slabe ca iubirea, pot fi deci
îpânite de către iubire. Și atunci Eros
îmnește peste toate poftele și plăcerile

și, domnind peste ele, e cu deosebire prudent¹⁾).

Cât despre vitejie, lui Eros *nici chiar Ares*²⁾ *nu-i stă în cale!* Căci nu Ares l-a dovedit pe Eros, ci Eros al Afrodite pe Ares, după cum merge povestea³⁾. Și e mai tare doară cel ce dovedește decât cel ce e dovedit. Și dacă-l dovedești pe cel mai viteaz decât toți ceilalți, evident că trebuie să fii cel mai viteaz dintre toți⁴⁾.

Am vorbit deci despre dreptatea, prudența și vitejia lui Eros, mai rămâne încă să vorbesc despre înțelepciunea lui! Să caut deci să nu rămân nici cu această

1) Agaton spune: Prudența stăpânește pofta și plăcerile. Iubirea e cea mai puternică dintre toate plăcerile, prin urmare ea le stăpânește stăpânindu-le, e prudentă. Un silogism, întrucât însăși iubirea e una dintre plăceri care are nevoie de a fi stăpânită.

2) Ares, la Romani Marte, e zeul războiului.

3) Aluție la o aventură de iubire a zeului Ares, care îndrăgind pe Afrodita, soția lui Hefaistos, zeul focului, e prins de acesta și legat. La intervenția celorlalți zei îl dă drumul. Vezi Homer: Odissea, cânt. VIII, v. 266 u.

4) Iarăși un silogism, întrucât *tare și viteaz* nu e identic.

mai prejos. Mai întâiu voi spune, ca astfel să-mi cinstesc și eu meseria mea, precum și-a cinstit-o și Eryximachos pe a lui, că Eros este un poet atât de înțelept și iscusit, încât e în stare să-l facă și pe altul poet. Pe oricine-l atinge Eros, îl face și poet, *chiar dac' înainte vreme n'a știut ce-i poezia*. Și aceasta doară e o dovadă foarte bună că Eros e un artist strălucit în ce privește, putem spune în chip sumar, producerea oricărei opere de artă. Căci ceeace nu ai sau nu știi, aceea nu poți da nici altuia și nici nu-l poți învăța. Cât despre crearea viețuitoarelor, cine s'ar găsi să spuie că nu e înțelepciunea și iscusința lui Eros, aceea care face ca să se nască și să crească orice ființă?

Dar și ce privește îndeletnicirea cu celelalte meserii și dexterități, cine nu știe că acela, al căruia învățător a fost acest zeu, a ieșit artist de samă și strălucit, de care însă nu s'a atins Eros, acela a rămas în umbră? Căci și arta lovirii la întă cu arcul, ca și medicina și arta pro-

fețiilor și a prezicerilor le-a descoperit doară Apolon sub conducerea dorului și a iubirii, așa că și el poate fi numit un elev al lui Eros¹⁾; tot așa și Musele sunt elevele lui în arta muzicii și a cântării, Hefaistos în arta turnătoriei, Atena în arta țesătoriei și Zeus ca oblăduitor și ocârmuitor al oamenilor și al zeilor. Și astfel de când s'a ivit zeul iubirii, bine înțeles al iubirii de frumos, — dacă cu ceva urât Eros n'are nici o legătură — de atunci s'au limpezit și s'au regulat și treburile zeilor. Mai înainte însă, precum spusei și la început, multe lucruri strașnice li s'au întâmplat zeilor, după cum se povestește, și anume deaceea, pentru că atuncia stăpânia Ananke²⁾. După ce s'a ivit însă zeul iubirii, dragostea și dorul după cele frumoase a adus și zeilor și oamenilor toate cele bune!

1) Apolon, ca și toți ceilalți zei ce sunt numiți, au descoperit fiecare arta sa, tocmai mânăți fiind de iubirea și dorul de a inventa ceva (Ast citat după Ilug).

2) Vezi pag. 88 nota 2 și 3.

Astfel, Fedru, cred că Eros mai întâiu el însuși e cel mai frumos și mai cu virtute și apoi dăruiește și altora aceste calități și multe altele de acest fel. Și acumă îmi vine în cap să spun oarecum și în versuri că acesta e zeul care

Pace între oameni aduce și liniște 'n-
[tinsului mării,
Face să tacă și vântul, odihnă și somn
[dă durerii!

Acesta ne ia ce nu ne place și ne dă ceea ce plăcere ne face, punând el la cale toate întâlnirile întreolaltă, de acest fel, la serbări și la cântări și la aduceri de jertfe, el fiindu-ne conducător! Bunătatea dăruindu-ne-o, răutatea răpindu-ne-o, cu prietenie ne împodobeste, de dușmănie ne ferește! El, cel prea blând și prea bun! Cântat de cei înțelepți, admirat de zei! Căutat în zadar de cei fără de noroc, câștigat de cei cu noroc! Părintele vieții strălucite și al traiului fericit, al dorului și al favorului! Plin de grijă pentru cei buni, fără de nici o grijă pentru cei răi!

Bântuit de vânturi și de gânduri, de valuri și amaruri, el ți-i cel mai bun cârmuitor și luptător, prieten și mântuitor; el, podoaba tuturor zeilor și a oamenilor, cel mai frumos și mai bun povățuitor pe care trebuie să-l urmeze fiecare om, înălțându-i cântări de laudă și cântând dimpreună cântecul cu care Eros farmecă mintea tuturor zeilor și oamenilor¹⁾.

Fedru, acesta e prinosul meu de laudă la adresa zeului iubirii, mai în glumă și mai înadins, după cum am putut mai bine”.

XX.

Când a sfârșit Agaton de vorbit, mi-a spus Aristodem, că toți câți erau de față,

1) Partea din urmă a vorbirii lui Agaton e pildă minunată din retorica sofistilor, cu deosebire a sofistului Gorgias din veacul al 5-lea înainte de Hr. Lucrul principal era forma care trebuia să le orbească prin cele mai felurite și neașteptate figuri. Fondul și logica treceau pe planul al doilea. În traducere am căutat după putință, să redau acest colorit al stilului gorgian.

au izbucnit în aplauze furtunoase, pentru că tânărul poet vorbise așa de bine, atât cât îl privia pe el însuși, cât și pentru zeul Eros. Și atunci Socrate întorcându-se către Eryximachos, zise: „Mai crezi încă, fiule al lui Acumenos, că eu, din capul locului, mă temeam fără nici o pricină, sau vezi și tu acumă că am ghicit bine, când am spus că Agaton are să vorbească minunat și că eu voi fi la mare strâmtoare, neștiind ce să mai vorbesc?”

— „Una o văd, Socrate”, răspunse Eryximachos, „anume că ai nimerit-o când ai spus că Agaton o să vorbească bine! Dar că tu nu vei mai ști ce să spui, asta n'o cred!” — „Dar, prea fericite”, îi întoarse Socrate, „cum să nu fiu la mare strâmtoare, fie eu sau oricare altul, când îmi vine rândul să vorbesc după o cuvântare atât de frumoasă și cu un cuprins atât de variat!? Și poate peste tot n'a fost tot una de minunată, dar, la sfârșitul ei, cine n'a rămas înmărmurit de admirațiune, când a auzit frumusețea sunetelor

J
și a cuvintelor?! Cât despre mine, văzând că, nici pe departe, n'am să pot vorbi așa de frumos, eram cât pe ce să fug de rușine, numai dacă aș fi putut! Căci această cuvântare mi l-a adus în minte pe Gorgias, așa încât era s'o pățesc întocmai precum se povestește într'un loc din Homer: mă temeam adică să nu trimită Agaton la sfârșit împotriva cuvântării mele capul gorgic cel grozav în arta vorbirii și astfel să mă amuțescă, prefăcându-mă într'o stână de piatră¹). Și atunci am băgat de seamă, că m'am făcut de rușine, când m'am înțeles la început cu voi să laud și eu pe Eros, spunându-vă că sunt grozav în aște iubirii valuri. Acuma însă văd că nu pricep de loc cum trebuie să lauzi pe cineva. Căci eu unul, în mintea

1) Joc de cuvinte pe care-l face Socrate în urma asemănării numelui sofistului Gorgias cu numele medusei Gorgo, o figură mitologică despre care se spunea că le împietrește, dacă îi vezi fața. Tot așa împietrit a rămas Socrate la auzul figurelor atât de multe și minunate pe cari le-a întrebuițat Agaton în cuvântarea sa după regulile retorice ale lui Gorgias. Locul din Homer la care se face aluzie, e Odissea, cânt. XI, vers. 631.

mea cea proastă, socotiam că trebuie să spui adevărul despre cel ce 'vrai să-l lauzi, oricine ar fi el, și că aceasta e temelia laudei. Din cele ce sunt adevărate, apoi să alegi cele mai frumoase și să le spui într'un chip cât se poate de potrivit! Astfel fiind mă țineam că voi vorbi foarte bine, deoarece credeam a ști adevărul despre Eros. Acuma însă, pe cât văd, n'a fost aceasta calea cea dreaptă, ca să-l lauzi frumos pe cineva, ci să spui numai lucruri cât se poate de mari și de frumoase, fie că-s adevărate sau nu. Și chiar dacă au fost și neadevăruri, 'ce are a face! Căci pe cât se pare se hotărîse de mai înainte doară ca fiecare din noi să-l laude pe Eros, cum va crede, nu însă cum trebuie să fie lădat. Deaceia cred c'ați vorbit și i-ați atribuit lui Eros câte de toate și spuneți că e așa și așa și că aduce oamenilor așa lucruri și așa, numai ca să pară cât se poate de frumos și de cu virtute, bine înțeles pentru cei ce nu-l știu — căci nu doară pentru cei ce-l cunosc! Și atunci lauda e minunată și frumoasă! Dar eu unul nu știam felul cum

o să-l lăudați și, neștiind, v'am făgăduit că-l voi lăuda și eu la rândul meu. Dar numai limba v'a făgăduit, cugetul însă nu! Deaceea s'o lăsăm încurcată! Căci 'eu nu-l voi premări în felul acesta! Și nici n'aș fi în stare! Nu! De voiți însă să auziți adevărul despre Eros, atunci vi-l voi spune după obiceiul meu¹⁾ și nu în felul cuvântărilor voastre, căci nu voesc să mă fac de răs. Vezi deci, Fedru, dacă mai e nevoie și de o astfel de laudă care să vă spuie adevărul despre Eros, cu cuvinte și sunete așa, precum i-ar veni la întâmplare cuiva pe limbă!"

Și atunci și Fedru și ceilalți au început să-i spuie, ca să grăească așa, precum crede că trebuie s'o facă. Iar Socrate vorbi: „Atunci, Fedru, dă-mi voie să-i mai pun lui Agaton câteva chestiuni, ca, înțelegându-mă cu el asupra lor, să pot vorbi mai departe!" — „Dar îți dau voie!" răspunse Fedru; „întreabă-l numai!"

1) Adecă prin întrebări și răspunsuri după așa numita metodă socratică sau euristică.

G. Cuvântarea lui Socrate

a) *Discuția cu Agaton.*

XXI.

Aristodem povestește apoi că Socrate a început cam astfel:

„Intr'adevăr, iubite Agaton, după socoteala mea, frumos ai început cuvântarea ta, când ai spus despre Eros că mai în-
ăiu trebuie să areți cum este el și, abia după aceea, care sunt faptele lui. Această
introducere din cuvântarea ta îmi place
oarte mult! Ei bine deci, fiindcă și de
altfel ai arătat așa de frumos și de stră-
ucit cum e Eros, mai spune-mi despre ci-
i aceasta: Este Eros așa fel, încât e iu-
irea de ceva sau de nimică? Și între-
narea mea nu e așa ca și când ăș întreba,
dacă Eros are vreun tată sau vreo mamă

— căci ridiculă ar fi atunci întrebarea mea, dacă Eros e iubirea unei mame sau a unui tată — ci întrebarea mea e așa ca și când aș întreba despre noțiunea *tată*: este tata tata cuiva sau nu? Și tu mi-ai răspunde doară, dacă ai voi să-mi dai un răspuns bun, că tata este tata unui fiu sau al unei fiice! Sau poate nu mi-ai răspunde așa?” — „Ba, așa!” răspunse Agaton. — „Dar și despre *mamă* nu mi-ai răspunde oare tot așa?” — „Da!” făcu Agaton. — „Mai răspundem încă puțin”, urmă Socrate, „ca să pricepi și mai bine ce vroesc eu! Dacă te-aș întreba despre noțiunea *frate*: este fratele, așa cum este el, fratele cuiva sau nu?” — Răspunse că este! — „Nu e așa că fratele e fratele unui frate sau al unei surori?” — „Intocmai!” răspunse Agaton. — „Încearcă acumă”, continuă Socrate, „să spui tot așa și despre noțiunea *iubire*. Este Eros iubirea de ceva sau de nimic?” — „Ba, este de bună samă!”¹⁾ — „În

1) Socrate vrea să arate că iubirea nu numai pornește de la un subiect, ci se și îndreaptă asupra unui obiect.

eamnă-ți deci bine", spuse Socrate, „că
ă-ți poți aduce aminte ce e acel ceva!
ar acum a spune-mi numai atâta, dacă
eros dorește ceeace iubește sau nu?" —
Firește că da!" răspunse Agaton. — „Și
re Eros ceeace iubește și dorește și a-
ia după aceea iubește și dorește, sau
'are încă?" — „După cât se pare nu are
ică!" întoarse Agaton. — „Vezi!" a-
aose atunci Socrate, „dacă în loc de
după cât se pare nu trebuie să spui că e
numai decât și neapărat așa, anume că
el ce dorește, dorește numai acea cee
'are și nu dorește ceeace are! Căci eu,
agaton, cred că aceasta e neapărat așa!
au poate ție nu-ți vine la crede?" — „Ba,
um să nu!" — „Foarte bine! Dar cineva
are e mare, ar putea să dorească să fie
mare sau unul care e tare, să fie tare?"
— „Nu se poate să ceară, după cele ce
e-am înțeles până acum!" — „Căci ni-
leni n'are doară nevoie de ceeace este el
suși" — „Cu adevărat grăești!" — „Dar
acă cineva", urmă Socrate, „ar dori să
e tare sau iute sau sănătos, cu toate că
este așa, căci la urma urmei poate să

fie unul care să creadă că din toate aceste calități poate dori tocmai pe cele ce le are, cu toate că le are! Și aceasta o spun spre a ne lămuri și mai bine, deoarece ăstor fel de oameni, dacă ne gândim bine trebuie să le spunem că orice calități posedă cineva, pentru timpul cât le are, trebuie să le aibă, ori de le vrea sau nu. Și atunci, oarecum ar mai putea cineva să mai aibă astfel de dorinți?! Iar dacă cineva totuși ar spune: „Eu cu toate că sunt sănătos, totuși vroesc să fiu sănătos și cu toate că sunt bogat, totuși doresc să fiu bogat și-mi doresc aceleași calități pe cari le am acum!” Atunci i-ar răspunde: „Omule, tu acum ai și avere și sănătate și putere și deci dorința ta nu poate fi alta decât ca acestea să-ți rămâie și pentru viitor, deoarece pentru timpul de față le ai acum, ori de le dorești sau ba! Vezi deci ca, spunând că *dorești cele ce le am*, să nu spui decât că *dorești ca cele ce le am acum, să-mi rămână și pe viitor!*” Oare ar spune el la acestea *da* sau *nu?*” — „Ba cred că *da!*” adăugă Agaton. — „Și aceasta”, continuă Socrate

„nu e oare tot atâta, ca și când ai dori ce nu este încă al tău și nu ai, dacă dorești să-ți rămâie și pentru viitor?” — „Ba întocmai!” răspunse Agaton. — „Prin urmare, și un astfel de om, precum și oricine care dorește ceva, dorește ceea ce nu este încă și nu-i stă de-a gata și nu poate fi dor și iubire decât după astfel de lucruri pe cari nu le ai încă și de cari ai nevoie, dorind să fii așa, precum nu ești încă!” — „Firește!” — „Bine deci!” urmă Socrate, „să recapitulăm cele spuse. Mai întâiu nu e așa că Eros iubește ceva și apoi că iubește astfel de lucruri de cari duce lipsă și nu le are?” — „Da!” răspunse Agaton. — „Acuma după ce știm aceasta, îți mai aduci tu încă aminte ce-ai spus tu în cuvântarea ta că iubește Eros! Sau dacă vrei, îți voi aduce eu aminte. Pare-mi-se că ai vorbit cam așa că trebuirile zeilor s’au regulat și s’au limpezit în urma iubirii de frumos, căci ceea ce e urât, nu poate fi iubit! N’ai vorbit tu cam așa cumva?” — „Ba, așa am grăit!” răspunse Agaton. — „Și bine ai grăit, dragă, și cum se cuvine!” adăose Socrate. „Și

mea, pe cât de bine voiu putea. Așa dar trebuie, Agaton, precum ai spus și tu, mai întâiu să vorbesc despre Eros însuși, arătând cine este el și cum e, și abia după aceea să vorbesc despre cele ce le face el. Și cred că am să pot face aceasta cel mai ușor așa, precum a făcut-o Diotima cu mine, ea ispitindu-mă și eu răspunzând. Căci aproape cam aceleași cuvinte care mi le-a spus Agaton acumă mie, le spuseseși și eu ei, anume că Eros ar fi un zeu mare, un zeu al iubirii de frumos. Și mi-a dovedit cu aceleași cuvinte cu cari i-am dovedit și eu lui Agaton, că, potrivit spuselor mele, Eros nu e nici frumos și nici bun. Și atunci îi întorsesem eu: „Diotima, cum de spui așa? Căci astfel ar trebui să fie urât și rău?” — Iar dânsa mi-a spus: „Nu vorbi blasfemii! Crezi tu că trebuie să fie numai decât urât ceeace nu e frumos?” — „Se înțelege că da!” — „Și ceeace nu e înțelept crezi că e numai decât o prostie? Dar nu bagi tu de seamă că e și ceva de mijloc așa, între înțelepciune și prostie?” — „Și ce să fie aceea?” — „Dacă ai o părere

dreaptă despre ceva, fără însă să-ți poți da seama de ce, nu știi că aceasta nu e nici știință adevărată? — deoarece cum s'ar putea chema știință un lucru despre care nu ești conștient? — dar nu e nici prostie! — căci cum ar putea să fie prostie, atunci când ai spus adevărul? — Așa ceva e tocmai părerea cea dreaptă și inconștientă, care e ceva de mijloc între înțelepciune și neștiință". — „Cu adevărat grăești!" răspunsei eu. — „De aceea nu face încheierea silită că ceeace nu-i frumos, e urât și că ceeace nu-i bun, e rău! Căci și despre Eros, admitând că nu e cu virtute și frumos, nu trebuie să crezi numai decât că e urât și rău, ci numai că e ceva de mijloc între acestea amândouă!" încheiă ea.

„Dar oamenii", întorsei eu, „spun doară cu toții că Eros e un mare zeu!" — „Cari, toți?" făcu ea; „cei ce știu sau cei ce nu știu?" — „Ba, cu toții, fără nici o deosebire!" — „Socrate, cum pot să spuie", urmă ea atunci râzând, „că e un zeu mare tocmai aceia cari cred că Eros nu e zeu de loc?!" — „Și cari sunt aceștia?"

întrebai eu. — „Și tu ești unul dintre aceia și ea una!” — Iar eu o întrebai: „Cum spui tu aceasta?” — „Foarte bine!” făcu ea, „căci spune-mi: nu crezi tu că toți zeii sunt fericiți? Sau poate ai îndrăzni să spui că vreunul dintre zei nu este fericit?” — „Zău, eu unul, nu!” — „Și fericiți nu spui tu că sunt aceia cari au ceeace e bun și frumos?” — „Neapărat că da!” — „Dar despre Eros ai spus doară că dorește ceeace e bun și frumos, deoarece nu le are acestea și deaceea iubește tocmai ceeace n'are!” — Eu adică o spusesem întocmai așa! — „Cum poate deci să fie un zeu acela care nu are parte de ceeace e frumos și bun?” — „Nu poate fi, pe cât se pare!” — „Vezi deci”, urmă ea, „că și tu crezi că Eros nu e zeu!?”

XXIII.

„Dar ce-i atuncia Eros?” întrebai eu. „Poate e ceva muritor?” — „De loc!” — „Dar ce?” — „Precum am spus despre cele de mai înainte, e ceva de mijloc între muritor și nemuritor!” — „Și anume ce,

Diotima?" — „Un demon¹⁾ mare, Socrate! căci orice ține de demoni e ceva de mijloc între zeu și muritor!" — „Și ce putere are?" întrebai eu. — „El e mijlocitorul și tălmăcitorul dintre zei și oameni, prezentând zeilor rugăciunile și aducerile de jertfă ale oamenilor și aducând oamenilor poruncile și răsplățile zeilor. Se află la mijloc între zei și oameni, formând puntea de trecere, așa că totul e legat în chip continuu prin sine însuși. Și tot prin el se întâmplă toate profețiile și oracolele, ca și toate îndeletnicirile preoților în ce privește ceremoniile și aducerile de jertfe! Căci un zeu nu are niciodată legături de-a dreptul cu nici un om, ci orice relație și comunicare dintre zei și oameni, fie în somn, fie când sunt treji, se întâmplă numai prin Eros. Și orice om cuminte care se pricepe la astfel de lucruri, e un om ales și inspirat de demon, iar cei ce se pricep la alte lucruri, fie dex-

1) **Demon**, după concepția antică, e o ființă supranaturală, confundată câteodată cu zeii însuși, alteleori trecând pe planul al doilea, fără adaosul creștin de mai târziu care îi adăoga intențiuni dușmănoase față de oameni.

terități sau meserii, aceia sunt oameni de rând. Și demoni de aceștia sunt mulți și feluriți, dintre cari unul e și Eros”. — „Dar cine e tatăl său și cine e maică-sa?” întrebai eu. — „Cât despre aceasta e o poveste mai lungă, totuși am (să ți-o spun! Când s’a născut Afrodita¹⁾), ședeau zeii la masă. Intre alții și Poros²⁾, fiul zeiței Metis³⁾. După ce au ospătat ei, a venit și zeița Penia⁴⁾, să ceară și ea ceva, fiind doară ca la o masă mare și îmbielșugată. Și stătea la ușă. Poros, beat de nectar, — vii nu era încă pe atunci! — s’a dus până în grădina de lângă palatul lui Zeus și, cu capul greu de atâta băutură, a adormit. Atunci Penia care, din cauza sărăciei și a nevoilor ei, se purta cu planul să-i facă Poros un băiat, se furișă lângă el și purcese îngreunată cu Eros. Deaceea Eros și face parte din însoțitorii și sluji-

1) Fiica lui Zeus, zeița iubirii și a frumuseții

2) Poros e Zeul belșugului; *poros* pe grecește e și ieșirea din orice situație grea și încurcată.

3) Iscusința.

4) Sărăcia.

torii Afroditei, pentru că a fost zămislit la nașterea ei și de aceea iubește și umblă numai după *frumos*, fiind și Afrodita frumoasă! Fiind deci Eros fiul lui Poros și al Peniei, firea și soarta lui e astfel: mai întâiu, totdeauna e sărac, apoi nu e de loc gingaș și frumos, precum cred cei mai mulți, ci e aspru și pipernicit. Desculț și fără casă. Totdeauna fiind pe jos și descoperit, dormind pe lângă ușe și pe drumuri, sub cerul liber. Potrivit cu firea micii sale, mereu tovarăș al sărăciei și al lipsurilor! Pe de altă parte potrivit cu firea tatălui său, năzuește mereu și umblă numai după ce e bun și frumos. E viteaz mare, îndrăzneț și vânjos, cu noroc la ceea ce vânează și mereu punând ceva la cale! Ingenios, căutând mereu să fie cumințe și prevăzător. Toată viața sa întreagă, iubitor de înțelepciune și știință. Te vrăjește cumplit și te farmecă cu vorba și e un sofist mare¹⁾. Și firea lui nu e nici așa ca a unui zeu nemuritor, dar nici ca

1) Adecă filosof și înțelept mare în arta discuției și a vorbirii.

a unui om muritor, ci în aceeași zi când crește și înflorește trăind, când scade și se vestejește murind, apoi din nou învie în urma firii moștenite dela tatăl său. Și ceea ce dobândește și își adaoge, se pierde mereu și dispare pe nesimțite. De aceea Eros niciodată nu e nici sărac, dar nici bogat. Cât despre înțelepciune și știință, apoi stă la mijloc între aceste două. Căci lucrul stă astfel: Dintre zei, nici unul nu e filosof (adică iubitor de înțelepciune), deoarece nu umblă după înțelepciune și nici nu pot dori a se face înțelepți, deoarece ei sunt deja înțelepți! Și dacă cineva e acum înțelept, n'are de ce mai umbla după înțelepciune! Dar nici cei proști nu sunt filosofi, deoarece nu caută înțelepciunea și nici nu doresc să se facă înțelepți. Căci cei neînțelepți au tocmai această mare scădere, că deși n'au nici o calitate bună, frumoasă și înțeleaptă, totuși cred că aceste calități le au îndea juns. Și cel ce crede că nu-i lipsește ceva nici nu poate dori ceea ce crede că nu-i lipsește". — „Atunci", întreba

eu, „ce sunt filosofii iubitori și doritori de înțelepciune, dacă nu sunt nici înțelepți, nici proști?” — „Dar și un copil poate să înțeleagă acumă”, vorbi Diotima, „că filosofii stau la mijloc între înțelepți și neînțelepți. Și de filosofi se ține și Eros! Căci înțelepciunea e ceva foarte frumos și Eros este doară iubirea de frumos, astfel că se impune încheierea că *Eros e filosof și, fiind filosof, e ceva de mijloc între înțelept și neînțelept!* Și pricină la toate acestea e iarăși originea lui! Căci se trage dintr'un tată înțelept care are de toate și dintr'o mamă neînțeleaptă care duce nevoie de orice. Iubite Socrate, aceasta e deci firea demonului care e Eros și așa e deci el! Cât despre felul cum ai crezut tu că este Eros, nu mă mir de loc că ai ajuns la așa părere. Căci judecând după vorbele tale, ai crezut, pe cât mi se pare, că Eros e partea care e iubită și nu ceea care iubește. Deaceea ți s'a părut că Eros e prea frumos. Căci ceea ce e vrednic să fie iubit, într'adevăr e frumos și gingaș, deplin

și vrednic să-l fericiim. Partea care iubește însă, are altfel de înfățișare, cam astfel precum ți-am arătat-o eu!"

XXIV.

Iar eu îi spusei: „Ei bine, prietenă! Fie precum spui, căci frumos grăești și cu adevărat! Dar fiind Eros așa precum spui, ce folosește el oamenilor?” — „Socrate” făcu ea, „după cele ce le-am grăit, voi încerca să-ți arăt și asta. Știm deci cum este firea lui Eros și care e originea lui. Și mai știm, precum ai spus, că Eros e iubirea de frumos. Dar dacă ne-ar întreba cineva: „Socrate și Diotima, în ce privință e Eros iubirea de frumos?” Sau să-ți spun mai deslușit: Ce dorește acela ce iubește frumosul?” — „Ca să aibă parte de el!” răspunsei eu. — „Dar răspunsul acesta mai are nevoie de o întrebare”, adăogă ea, „anume ce i se întâmplă aceluia care are parte de frumos?” — „Nu știu ce ți-aș putea răspunde la această întrebare”, îi spusei eu — „Dar dacă bunăoară”, urmă ea, „cineva

în loc de *frumos* ar pune *bine* și te-ar întreba: Bine, Socrate, ce dorește acela ce iubește *Binele*?" — „Ca să aibă parte de el!" răspunsei eu. — „Și ce i se întâmplă aceluia care are parte de bine!" — „Asta", întorsei eu, „pot să-ți răspund mai ușor. I se întâmplă că e fericit!" — „Căci cei fericiți", urmă ea, „sunt fericiți tocmai de aceea, pentru că posedă *binele*. Și acum nu mai e nevoie să întreb că ce dorește acela care dorește să fie fericit, ci dimpotrivă răspunsul pare să fie deplin". — „Da, adevărat grăești!" adăosei eu. — „Dar crezi tu că toți oamenii, fără nici o deosebire, au această dorință și iubire și că toți doresc ca să aibă parte neconținut de *bine*? Sau cum crezi tu?" — „Eu cred că toți oamenii, fără nici o deosebire, au această iubire!" — „Ei bine, Socrate", urmă ea, „atunci de ce nu spunem că toți oamenii iubesc, ci despre unii spunem că iubesc, iar despre alții că nu, deși cu toții doară iubesc și doresc același lucru?" — „Mă mir și eu de aceasta!" — „Dar, nu te mira!" făcu ea. „Doară vezi că noi luăm numai

o parte din noțiunea *iubire* și-i dăm numele noțiunii întregi, adică *iubire*, pecând pentru celelalte părți ne folosim de alți termeni". — „Cum așa?" întrebai eu. — „Iacă, așa bunăoară! Tu știi că noțiunea *poiesis*¹⁾ are o sferă căm largă. Căci orice lucrare care face să fie ceva ce mai înainte n'a existat, e *poiesis*, așa că orice lucrare, făcută în urma unui meșteșug sau în urma unei îndeletniciri, e *poiesis* și toți meseriașii și artiștii sunt *poietai*¹⁾". — „Așa e!" — „Și totuși", urmă ea, „știi prea bine că nu toți se numesc *poietai*, adică poeți, ci cu alte nume, iar din noțiunea întreagă *poiesis* s'a luat numai o parte, aceea care privește numai compunerea de versuri și de melodii²⁾, și i s'a pus numele noțiunii întregi. Căci numai aceste creațiuni se numesc poezie și numai acei cari se îndeletnicesc cu această parte din *poiesis*, se numesc poeți". —

1) Românește: facere, creațiune, poezie.

1) Românește: Cei ce fac, creatori, poeți.

2) Poetul în anticitate compunea și melodia pentru poezia sa, care nu era menită să fie citită, ci sau cântată sau recitată. Cititori pentru literatură scrisă s'au ivit abia mai târziu.

„Cu adevărat grăești”, adasei eu. — „Astfel s’a întâmplat și cu noțiunea iubire. Conținutul ei întreg e dorul ce-l are fiecare după bine și după fericire. Dar cei ce se îndreaptă spre scopul acesta, în multe alte feluri, fie că agonisind avere sau întărindu-și trupul prin exerciții gimnastice sau fiind iubitori de înțelepciune, despre aceia nu se mai spune că iubesc, ci numai atunci când se vorbește despre cei ce se îndreaptă asupra unei părți anumite din noțiunea întreagă, jertfindu-se cu mult zel și stăruință, numai aceștia primesc numele noțiunii întregi și numai atunci se vorbește despre iubire și se spune că iubesc”. — „Se vede că ai dreptate!” adasei eu. — „Și unii spun”, continuă ea, „că aceia iubesc cari caută să-și găsească jumătatea lor¹⁾. După părerea mea însă, prietene, iubirea nu se îndreaptă nici asupra unei jumătăți, nici asupra unui întreg, doară numai dacă cumva acestea sunt *Binele*. Căci oamenii se hotărăsc

1) Precum a spus-o bunăoară Aristofane în cuvântarea sa, vezi cap XV și XVI.

răsc să-și taie chiar și mâinile și picioarele lor proprii, dacă cred cumva despre ele că sunt rele și le aduc vreo nenorocire. Eu adică cred că nu fiecare iubește cele ale lui, cel mult doară dacă Binele se poate numi al lui, iar *Răul* al altuia. Căci ceea ce iubesc oamenii nu e alta nimică decât *Binele*'' — „Sau poate crezi altfel?” — „Ba, zău, eu unul nu!” răspunsei eu. — „Dar”, continuă dânsa, „se poate spune oare, așa fără multă vorbă, că oamenii iubesc Binele''”. — „Da!” spusei eu. — „Dar bine, nu trebuie să mai adăogăm că ei iubesc și doresc, ca să și aibă parte de bine''”. — „Ba, trebuie să adăogăm!” — „Și nu numai să aibă parte, ci pentru totdeauna să aibă parte?” — „Da, și aceasta mai trebuie adăogat!” — „Prin urmare”, spuse ea, „rezumând totul, iubirea e dorința ca *Binele* să fie vecinic al tău!” — „Vorbești foarte adevărat!” răspunsei eu.

XXV.

„Dând iubirii această definiție”, continuă ea, „în ce chip și prin ce fapte își

manifestă aceia cari urmăresc *Binele vecinic*, silința și stăruința lor, încât strădania lor să se poată numi iubire? Ce lucrare să fie aceasta? Mi-ai putea tu spune?" — „Diotima”, răspunsei eu, „dacă aș ști, nu te-aș admira doară pentru înțelepciunea ta și nici n'aș veni la tine, ca să-mi spui aceasta!” — „Îți voi spune-o deci!” făcu ea. „Aceasta este fecundarea frumosului, atât trupește, cât și sufletește”. — „Cuvintele tale”, adăosei eu, „au nevoie de tâlc ca un oracol, căci eu nu le înțeleg!” — „Dar am să ți le spun mai lămurit!” spuse ea. „Socrate, toți oamenii poartă în sine sămânța fecundătoare și productivă, atât în sens fizic, cât și intelectual, și când ajungem la o anumită vârstă, firea noastră omenească dorește să fecundeze și să nască. Și să fecundeze *Urâtul* nu se poate, *Frumosul* însă da! Căci acest act este divin. Și nașterea și fecundarea e partea nemuritoare ce se află în ființa noastră muritoare. Și aceasta nu poate avea loc cu ceva ce nu se potrivește. Și *Urâtul* nu se potrivește deloc cu orice este divin, *Frumosul* însă da! Prin ur-

mare, la fecundare, rolul zeițelor Moira¹⁾ și Eileithya²⁾ îl are zeița Kallone³⁾. De aceea partea ce poartă în sine sămânța fecundătoare și productivă, e plină de grație și prietenie și se desface de bucurie și veselie, când se întâmplă de se apropie de frumos, și atunci fecundează și produce. Când se întâmplă însă de se apropie de ce e urât, atunci, cu fața plină de tristețe și de durere, se strânge la un loc și se dă îndărăt și nu vrea să fecundeze, ci păstrându-și rodul îl poartă cu greu mai departe. Și de aceea cel ce-i plin de sarcina fecundării, e cuprins de un dor fierbinte de tot ce-i frumos, pentru că îl ușurează de o durere atât de mare. Căci, Socrate'', urmă dânsa, „iubirea nu este dorul după *Frumos*, precum crezi tu!” — „Dar, ce e deci dară?” — „E dorul de fecundare a *Frumosului*, ca să fie productiv!” — „Se vede că-i așa!” răspunsei eu. — „Cu siguranță e așa!” adăose dânsa. — „Și de ce să însemneze iubirea do-

1) Ursita.

2) Zeița nașterilor.

3) Zeița frumuseții.

rul de fecundare?" — „Deaceea pentrucă fecundarea e partea vecinică și nemuritoare, după cât poate fi într'o ființă trecătoare! ~~Căci după cele ce le-am vorbit,~~ trebuie să mărturisim numai decât că împreună cu *Binele* dorim și nemurirea, dacă e vorbă ca iubirea să fie dorința ca *Binele* să fie vecinic al tău. *Din cele spuse deci până acuma trebuie să conchidem că iubirea e numai decât și dorul după nemurire*".

XXVI.

Toate acestea mi le-a spus Diotima, când am stat de vorbă cu ea despre iubire. Și odată m'a mai întrebat dânsa: „Socrate, ce crezi tu? Care să fie cauza care pricinuește acest dor și această iubire? Sau nu bagi tu de seamă în ce stare grozavă se află toate animalele, când le vine timpul fecundării și al înmulțirii, și în ce stare bolnăvicioasă și îndrăgostită sunt ele, atât cele ce trăesc pe pământ, cât și zburătoarele din aer, mai întâiu când doresc să se împreune, apoi când trebuie să-și hrănească puii? Și nu numai

că sunt gata să se lupte, și încă cele mai slabe cu cele mai tari, dar chiar și să moară pentru puii lor și să rabde și foame și să facă orice, numai ca aceia să poată crește! Cât despre oameni", urmă ea, „s'ar putea crede că le fac acestea în urma rațiunii lor. Dar la animale, care să fie pricina acestei stări atât de pline de iubire? Mi-ai putea spune?" — „Și eu iarăși i-am răspuns că nu știu!" — „Crezi tu", spuse ea atunci, „că vei ști vreodată bine ce e aceea *iubire*, dacă nu le înțelegi acestea?" — „Dar tocmai pentru că nu le știu, Diotima, precum ți-am mai spus, am venit la tine, știind prea bine că am nevoie să fiu lămurit și învățat! Deaceia spune-mi de ce se întâmplă aceasta, precum și toate celelalte ce privesc iubirea!" — „Dacă deci", continuă ea, „te-ai încredințat că iubirea, prin însăși firea ei, este dorința de nemurire, precum ne-am înțeles acu de atâtea ori¹⁾, apoi să nu te miri de loc! Căci la animale

1) Vezi sfârșitul capitolului XXV.

e aceeași pricină ca și la oameni! Firea cea muritoare caută după putință să existe mereu și să fie nemuritoare! Îi este cu putință însă numai pe calea aceasta, dacă lasă mereu în urmă altă ființă tânără în locul celei bătrâne, Căci și despre fiecare individ dintre ființele viețuitoare se chiamă că trăește și că este același, precum se și spune bunăoară despre fiecare om că e acelaș din copilărie și până ce se face bătrân. Și omul doară nu are în sine niciodată mereu aceleași părți, cu toate că i se spune acelaș, ci mereu se schimbă, înnoindu-se și prefăcându-se, atât ce privește părul cât și carnea, oasele, sângele și în genere întreg corpul. Și nu zic numai întreg corpul, ci și ce privește sufletul, căci niciodată nu rămân la un ins aceleași obiceiuri, acelaș caracter, aceleași păreri, dorinți, plăceri, aceeaș frică și aceleași dureri, ci unele dintre acestea se adaog, iar altele se pierd. Și ce e și mai ciudat decât toate acestea, e că și cunoștințele noastre, unele se adaog, iar altele se pierd, așa că noi nu suntem niciodată aceeași nici ce privește știința noastră. Dar

nu numai atâta, ci și fiecare știință în deosebi suferă aceeași schimbare. Căci ceea ce se cheamă studii și învățatură, presupune tocmai că știința noastră e trecătoare. Și uitarea e calea pe care se pierde știința, iar studiile și învățarea aduc înapoi cunoștinți noi în locul celor dispărute, păstrând astfel știința noastră, așa încât are aparența că e mereu aceeași. Căci numai în chipul acesta, orice lucru și ființă muritoare își păstrează mereu existența, lăsând în urma sa, când îmbătrânește și stă să se piardă, mereu alt urmaș tânăr, la fel cu sine însuși, și nu așa precum se întâmplă cu ceea ce e divin care rămâne mereu în orice privință cu totul lui tot același și neschimbat. Socrate, urmând ea, „ceea ce e muritor, numai pe calea aceasta, are parte de nemurire, atât trupește, cât și în orice altă privință. Pe altă cale e cu neputință! Deaceia să nu te miri de loc, dacă orice ființă ține din fire atât de mult la odrasla sa! Căci, dragul nemuririi, desfășură această silință și iubire!”

XXVII.

Iar eu, auzind aceste cuvinte ale ei, m'am minunat și am spus: „Ei bine, o prea înțeleaptă Diotima, să fie aceasta într'adevăr așa?” — Și atunci începu ea să grăească, precum ar grăi numai înțelepții și filosofiile cei desăvârșiți: „Să știi bine, Socrate, că e așa! Căci de te-ai uita numai la iubirea de glorie a oamenilor, apoi ai trebui să te minunezi de lipsa lor de judecată, dacă n'ai înțelege cuvintele mele. Căci îi vezi doară de ce dor grozav sunt cuprinși, ca să devie vestiți, *glorie nemuritoare lăsându-și pentru vecie!* Și pentru glorie sunt gata cu toții să înfrunte orice primejdie, mai degrabă decât pentru copiii lor, și să-și cheltuească averea și să se nevoească la orice nevoie și chiar să și moară! Sau crezi tu”, continuă ea, „că Alcestis¹⁾ ar fi murit pentru Admet sau că Achil²⁾ ar fi murit după moartea lui Patroclu sau că regele vostru

1) Vezi nota pag. 3.

2) Vezi nota pag. 3.

Codros¹⁾ s'ar fi jertfit încă dinainte pentru domnia fiilor lui, dacă n'ar fi avut credința că le va rămânea amintirea vecinică a curajului lor, pe care noi și le-o păstrăm acum? Ar fi cu totul greșit", spuse ea, „ci toate le-au făcut chiar pentru gloria nemuritoare a faptelor lor pline de virtute! Și pentru un astfel de nume strălucit și prea măreț, toți sunt în stare să facă orice și anume cu atât mai mult cu cât mai vrednic e cineva! Căci cu toții suntem iubitori de nemurire! Și cei ce sunt plini de puterea fecundătoare fizică, se îndreaptă mai mult către femei și sunt în chipul acesta plin de iubire, deoarece cred că făcându-și copii, își vor câștiga pentru toate timpurile ce au să vie, vecinică amintire, nemurire și fericire. Cei plini însă de putere fecundătoare intelectuală — căci", continuă dânsa, „sunt

1) Codros e un rege legendar al Atenei. În veacul al XI-lea înainte de Hr. s'a ajuns orașul în primejdie mare, având să fie cucerit de dușmanii, dacă nu se găsea nimeni care, potrivit unui oracol, să-și dea viața de bunăvoie pentru scăparea patriei. Atunci Codros, fără multă vorbă, își jertfi viața și Atena fu salvată.

unii cari au putere fecundătoare sufletească mai mare decât trupească, — aceia fecundează ceea ce se cuvine ca sufletul să fecundeze și să producă. Și ce să fie aceasta? Înțelepciune și orice virtute! Ele cari sunt sporite și răspândite de toți poeții și de toți artiștii despre câți se poate spune că sunt producători de creațiuni artistice! Cu mult mai însemnată și mai frumoasă decât înțelepciunea e virtutea care iese la iveală în buna așezare și orândueală a statelor și a gospodăriilor și care se cheamă dreptate și cumpătul cel bun. Acela deci al cărui suflet e înzestrat de tânăr cu acestea, e un om divin! Și venindu-i vremea, va dori să le sporească fecundând. Și atunci cred că și acesta va umbla în toate părțile, căutând *Frumosul* pe care să-l poată fecunda. Căci ceea ce e urât nu va fecunda niciodată. Deaceea se bucură mai mult de chipurile frumoase decât de cele urâte, pentru că are în sine puterea fecundătoare; deasemenea se bucură, dacă se întâmplă de dată peste un suflet frumos, nobil și cu bun chip. Cu

totul fericit e când le găsește amândouă împreunate! Și către un suflet de om, îndată se îndreaptă cu mult spor la vorbă, grăindu-i despre virtute și cum trebuie să fie un om vrednic și de ce trebuie să se îngrijească, și astfel îndată se apucă să-i facă educație și să-l învețe. Căci atingându-se de unul frumos și umblând cu el, îl fecundează și sporește ceeace de multă vreme a purtat în sufletul său. Și când e împreună și când nu e, mereu îi este aminte și se îngrijește dimpreună cu celalt de ce au produs ei împreună, așa încât legătura dintre astfel de oameni e cu mult mai tare decât dintre aceia cari au copii împreună, iar iubirea și prietenia lor e mai trainică, deoarece și copiii lor sunt mai frumoși și mai nemuritori! Și oricine ar fi dorit ca în locul copiilor săi trupești să-și facă astfel de copii, de se gândește numai la Homer și Hesiod¹⁾ și la ceilalți poeți mari, ce fel de urmași²⁾ și-au lăsat în urma lor! Urmași cari, fiind

1) Vezi nola 1 pag. 3.

2. Adecă operele lor poetice.

și ei înșiși nemuritori, au adus și autorilor lor o glorie nepieritoare și o vecinică amintire! Sau dacă vrei", urmă ea, „astfel de copii, precum și-a lăsat în urma sa Licurg¹⁾ în Sparta, cari au fost apoi mântuitorii Spartei sau, s'o spunem fără încunjur, ai Greciei întregi. Cinstit și prea mărit e și la voi Solon²⁾, pentru că v'au conceput și v'au făcut legile voastre. Și mulți alți bărbați, în multe alte locuri, atât în Grecia, cât și în străinătate, sunt prea slăviți, pentru că au iscodit multe lucruri frumoase, producând tot felul de virtuți! Aceștia, pentru astfel de copii, li s'au ridicat și multe altare și temple, nimănui însă nu i s'a întâmplat încă așa ceva din cauza copiilor săi trupești!

1) Licurg să fi trăit prin veacul al 9-lea în. de Hr. în Sparta în Pelopones (Morea). Și el e primul legiuitor al Spartei, dându-i o constituție cu un caracter aristocrat militar. Aristocrat era și Platon în vederile sale politice, de aceea și adaoge că legile lui Licurg au fost mântuitorile Greciei întregi.

2) Solon e autorul legislației democratice care a fost dată Atenei la începutul veacului al 6-lea înainte de Hr.

XXVIII.

Și până aici deci, Socrate, poate că poți fi introdus și tu în tainele iubirii! În tainele cele nepătrunse însă și desăvârșite din pricina cărora există și acestea¹⁾, nu știu dacă vei fi în stare să pătrunzi, chiar dacă cineva ți le-ar desfășura cât de bine. Cât despre mine'', urmă dânsa, „îmi voi da toată silința, ca să-ți desfășur cât se poate de bine. Cearcă deci (de mă înțelege, dacă poți! Cel ce voește deci'', vorbi ea, „să se apuce, așa cum trebuie, de acest lucru, trebuie să înceapă de tânăr a umbla după chipuri frumoase și mai întâiu, ce-i drept, de are parte de un îndrumător bun, să iubească numai pe unul și să-l fecundeze cu discuții frumoase. Mai apoi însă trebuie să bage de seamă că frumusețea unui corp e înrudită cu frumusețea oricărui alt trup și că ar fi mare prostie să nu socotească frumusețea tuturor corpurilor de una și aceeași, dacă e vorba

1) Adecă: tainele iubirii pe care ile-a desfășurat Diotima până acum.

să se ocupe de *Frumosul* ce se înfățișează în chipul omenesc. Cunoscând el aceasta trebuie să se facă iubitorul tuturor corpurilor frumoase și să-și slăbească iubirea înfocată către unul singur, socotind-o drept lucru fără de preț și neînsemnat! După aceea însă trebuie să se învețe a prețui frumusețea ce se înfățișează în sufletele oamenilor, mai mult decât frumusețea trupului, așa încât dând peste un om cât de puțin frumos, dar cu un suflet ales, să fie mulțumit și să-l iubească și să se îngrijească de el și să-l caute și să-l fecundeze cu astfel de cuvinte cari sunt în stare să facă tineretul mai bun și mai cu virtute. Căci pe drumul acesta va fi nevoit să ajungă a privi *Frumosul* ce se înfățișează în obiceiurile și legile statelor și să vadă că și acesta e peste tot locul de acelaș fel. Dela frumuseța obiceiurilor și a legilor trebuie să fie condus în spre știință, ca să poată vedea și frumusețea științelor. Și astfel, contemplând acum nenumăratele înfățișări ale noțiunii *Frumosul*, să nu mai slujească mai uneia ca un rob netrebnic și strâmt

la minte, fie că iubind frumuseța unui copil sau a unui om ceva sau a unui singur obicei; ci îndreptându-și și rotindu-și ochii asupra întinsului nesfârșit al *Frumosului*, să producă, mânat de dorul nesecat al iubirii de înțelepciune, nenumărate cugetări și cuvinte prea frumoase și prea mărețe, atâta timp, până ce cu puterile întărite și sporite, e în stare să pătrundă o unică știință cam de felul următor, și anume despre un astfel de *Frumos*, precum o să ți-l spun! Și acum urmă ea, „caută de ia seama la cuvintele mele, pe cât poți de mult!”

XXIX.

Cine a fost deci învățat și-a priceput până aici ce e aceea *iubire*, privind în ordinea aceasta și în chip corect multe înfățișări ale *Frumosului*, se apropie acum de ținta iubirii și deodată va zăcea *ceva minune de frumos în firea lui!* anume, Socrate, acel frumos pentru cunoașterea căruia s'au făcut toate străduirile

ele de până acuma. Acesta, mai întâiu, vecinic, nefăcut și netrecător, nu sporește și nici nu scade, și apoi nici nu e într-o parte frumos, iar în alta urât, și nici nu e, când frumos, când nu, și nici în asemănare cu ceva frumos, iar cu alta ceva urât, și nici aici frumos, iar dincolo urât, ca și când pentru unii ar fi frumos, ar pentru alții nu! Și acest frumos nici nu se va arăta bunăoară așa ceva că o față frumoasă sau ca niște mâni sau ca altceva ce se vede la un trup frumos și nici ca o cuvântare frumoasă sau ca o știință și nici nu se va afla în ceva, fie că la o știință viețuitoare sau în pământ sau în aer sau în alta ceva, ci el de sine și prin sine e vecinic același neschimbat. Iar toate celelalte înfățișări frumoase au parte în acel frumos într'un astfel de chip arecum, încât el nici nu sporește și nici nu scade și nici nu suferă vreo schimbare, fiind unele din acelea se ivesc, iar altele dispar.

Prin urmare, când cineva apucând-o pe ea început, ajunge, cu ajutorul adevăratei iubiri, să înceapă a zări Frumosul a-

cela, aproape s'ar putea spune că a ajuns la țintă. Căci acesta e drumul cel adevărat al iubirii, pe care poți merge însuși sau poți fi îndrumat de alții, începând dela înfățișările obicinuite ale *Frumosului* să te urci mereu, ca pe o scară către *Frumosul* cel vecinic, dela un corp frumos la două, dela două la toate, dela frumusețea corpurilor la frumusețea legilor și a obiceiurilor, dela obiceiurile frumoase la frumusețea științelor și dela științele cele frumoase să o sfârșești la aceea unică știință care este tocmai știința despre acel frumos unic, ca astfel la sfârșit să poți cunoaște care e *Frumosul absolut*.

Iubite Socrate", vorbi acum prietena mea din Mantinea, „dacă face cândva să-ți trăești viața, apoi aci ajungând omul în viața sa, face să și-o trăească, putând fi cu ochii mereu la *Frumosul absolut*. Căci pe acesta numai să-l zărești odată, apoi nu l-ai mai asemena nici cu aurul, nici cu tainele cele frumoase și nici cu oamenii cei tineri și frumoși, de frumuseța căroră te minunezi acum și ești gata

atât tu, cât și mulți alții, numai să-și poată vedea pe cel ce îl iubesc și să fie mereu cu el, nici să nu mănânce și nici să nu bea, dacă s'ar putea numai, ci să se uite numai la cel iubit și să fie împreună cu el. Ce să credem însă oare", continuă dânsa, „despre cel ce are parte să se uite la *Frumosul absolut*, nepătat, curat și neamestecat, iar nu plin de carne și culori omenesti și de multe alte nimicuri trecătoare, ci să poată pătrunde și privi divinul frumos absolut în unica lui înfățișare neschimbată? Putere-ai tu crede că ar fi o viață netrebnică, dacă cineva s'ar putea uita încolo și ar contempla neconținut *Frumosul* acela și ar fi împreună cu el în cugetul său? Sau nu înțelegi tu", făcu ea, „că numai astfel, dacă privește cineva frumosul așa, precum trebuie să fie privit, va avea parte să producă, nu umbrele virtuții, pentrucă nici el nu se atinge de o umbră, ci virtutea cea adevărată, pentrucă și el a pătruns la adevăr! Și acela care produce și se îngrijește de virtutea cea adevărată, aceluia i se cuvine să fie iubit de zei și, dacă e

cumva cu puțință ca cineva dintre oameni să fie neînrutit, apoi acestuia i se cuvine să fie!”

Fedru și ceilalți prieteni, acestea m le-a spus Diotima și eu le cred. Și cre zându-le, încerc să fac și pe alții să creadă că pentru ajungerea acestui bine, firea noastră omenească nu poate găsi un ajutător mai bun decât pe Eros! Deaceea și spun eu că fiecare om trebuie să cinstească pe Eros, și eu însumi îl cinstesc și cu deosebire mă îndeletnicesc cu iubirea și îndemn și pe alții la aceasta! Și nu numai acum, ci întotdeauna laud și premăresc puterea lui Eros, pe cât sunt în stare s'o fac numai. Iar acum, Fedru, dacă voești socotește cele spuse de mine drept cuvântarea de laudă și premărire la adresă lui Eros, iar de vrei, numește-o, după cum îți vine mai bine s'o numești!

H. Venirea lui Alcibiade

XXX.

Sfârșind Socrate de vorbit, unii îl lăudau, iar Aristofane voia să spuie ceva, deoarece Socrate, când a vorbit, a făcut o aluzie la vorbirea lui¹⁾; când deodată se auziră cântece de flaut și lovituri în ușa ce dă în spre drum, cu mare și mult zgomot, ca și când ar fi niște oameni beți cari umblă noaptea pe uliți, făcând armă. Și atunci Agaton făcu către robii săi: „Băieți, nu vă veți uita ce-i acolo? Dacă e cineva dintre ai noștri chemați-l înăuntru! Iar dacă nu, spuneți-le că noi nu mai bem, ci suntem acum pe sfârșite!”²⁾. Nu mult după aceea se auzi în

1) Vezi nota 1, pag. 119.

2) În anticitate era obiceiul ca la ospețe, și nume numai la partea a doua a ospățului, când se bea, oamenii ce se întorceau târziu de pe la te ospețe, să intre neînviți.

tindă vocea lui Alcibiade, care era beat de tot, întrebând cu glas mare: unde e Agaton și cerând să fie dus la el! Și dus fiind de subsuori de o cântăreață și de vreo câțiva dintre cei ce îl însoțiau, s'a oprit în pragul ușei, pe cap cu o cunună groasă de iederă și viorele și împodobit de jur împrejur de mare mulțime de cordele¹⁾, și-a zis: „Bine v'am găsit, fărtați! Mai primiți încă la beute un tovarăș amestit cum se cade? Sau să ne vedem de drum, dupăce vom da numai lui Agaton această cunună?! Căci din pricina aceasta venirăm încoace! Eu unul ieri²⁾ n'am putut veni, deaceea am venit acum cu aceste cordele pe cap, ca de pe capul meu să le pun pe capul celui mai frumos și mai înțelept om. Poate că voi vreți să vă râdeți de mine, că sunt beat?! Dar dacă și mă râdeți, eu totuși știu bine că

1) Alcibiade se vede că venia dela vreun alt simposion; și la aceste întâlniri, în antichitate, era obiceiul, ca cel mai destoinic la beut și mai ales cel ce dispunea cum și cât să se bea, să fie încununat de sclavii casei cu cunună de flori și frunze.

2) Când Agaton și-a serbat premiarea tragediei sale.

spun adevărul! Ci spuneți-mi odată de acolo: să întru sub condițiile obicinuite¹⁾ sau nu? Mai puteți bea și cu mine sau nu?" — Și atunci, au început cu toții să strige și să-l cheme, ca să intre și să se așeze la masă, invitându-l și Agaton. Dus de subsuori a intrat și și-a luat mulțimea de cordele de pe cap, ca să încunune pe Agaton, și ținându-le astfel dinaintea ochilor, încât nu l-a putut vedea pe Socrate, s'a așezat lângă Agaton, la mijloc între amândoi. Căci Socrate se dăduse puținel la o parte. Așezându-se lângă Agaton, l-a salutat și a început să-l încununeze. Iar Agaton a vorbit către robii săi: „Băieți, deslegați sandalele lui Alcibiade²⁾, ca să ședem câteșitrei pe acelaș divan!" — „Dar, bine", făcu Alcibiade, „cine e al treilea aici?" — Și tot odată înturnându-se, zări pe Socrate. Și zărindu-l, sări

1) Adecă să se bea în toată regula, cu un conducător în frunte, tocmai așa precum cei de față hotărîse de la început să nu o facă din cauza chefului din ajun.

2) În antichitate, de obicei nu stăteau la masă șezând pe scaune, ci fiind întinși într-o rână pe bănci.

în sus și zise: „Prea puternice Hercule, ce-i aicia? Chiar Socrate în persoană? Și aici îmi ații calea, după cum ți-i obiceiul să te areți pe neașteptate, undé nu mă aștept de loc să fii! Ce cauți aicia? Și de ce te-ai așezat chiar aici? Cum de nu te-ai așezat lângă Aristofane sau lângă altul cineva care este sau voește să fie bun de glume?¹⁾ De ce ai chitit-o așa ca să vii lângă cel mai frumos din câți se află aici?” — „Agaton”, începu atunci Socrate, „vezi repede, de sare-mi în ajutor! Cât necaz nu-mi face iubirea acestui om! Căci de când am început să-i arăt dragostea ce o am pentru el, de atunci n'am cap să mă uit la cineva care e frumos sau să vorbesc cu el, că de nu, se supără și e gelos, nevoie mare! și-mi face scene și se năpustește asupra mea și abia, de nu mă lovește? Vezi deci să nu facă și acuma tot așa, ci mai bine împacă-ne sau de va încerca ceva cu puterea, stăi de-mi ajută, că tare mi-i frică de firea aprinsă și pătimașă la iubire a

1) Și cu care le-ai fi putut petrece deci!

acestuia!” — „Între mine și tine”, răspunse Alcibiade, „nu poate fi nici o împăcare! Dar pentru toate astea mă voiu răsbuna eu în altă dată! Acuma însă, Agaton, dă-mi o parte din cordele, ca să încununez și capul ăsta minunat al ăstuia de aci, ca să nu-mi facă imputări, că pe tine te-am încununat, pe el însă care birue pe toți din vorbă, și nu numai alaltăieri ca tine bunăoară, ci totdeauna, nu l-am încununat!” Și în vreme ce spunea acestea, luă dela Agaton o parte din cordele și, după ce îl încunună și pe Socrate, se așează și el.

XXXI.

Iar după ce s'a așezat, a zis: „Dar bine, oameni buni, mie mi se pare că voi sunteți încă treji! Și doară nu aveți voie, ci trebuie să beți, căci așa ne-a fost vorba¹⁾. Deaceea până ce veți bea îndeajuns, mă aleg eu însumi să vă fiu diriguitor la beute. Agaton, vezi să se aducă un pocal de cele mari, de e cumva vreunul! Sau

1) Vezi pag 141, în deosebi nota 1.

mai bine nu e nevoie, ci, băiete", făcu el către un sclav, „adă încoace vasul ăla de răcit buteliile!" Căci îl văzuse că are mai bine de opt pahare¹⁾. Dupăce fu umplut acesta, îl goli dintr'o dușcă mai întâiu el însuși, apoi porunci să fie umplut din nou pentru Socrate, spunând tot odată: „Prietenii, cât despre Socrate, să știți că nu-mi ajută nimică acest vicleșug! Căci poți să-i poruncești să bea, cât vrei! De băut bea, dar de îmbătat nu se îmbată niciodată!"

În vreme ce spuse acestea, sclavul umplu vasul, iar Socrate îl goli dintr'odată. Atunci doctorul Eryximachos observă: „Bine, Alcibiade, cum facem? Vom bea așa de-a dreptul ca niște oameni cu gât-lejul uscat, fără să înfrumusețăm banche-tul nostru cu ceva cuvântări sau cântece?" — Și atunci Alcibiade vorbi: „Să trăești, prea vrednice Eryximachos, tu feciorul celui mai vrednic și mai înțelept tată!" — „Să trăești și tu, Alcibiade!" răspunse

1) Alcibiade, fiind cam amețit, se alege singur simposiarh, adică conducător al beției, și dispune cum și cât să se bea.

Eryximachos, „dar cum s'o facem?” — „Precum vei porunci! De tine trebuie să ascultăm!

*Căci cât mulți launloc prețuește un
[doctor de boale!¹).*

Ordonăți deci, precum doriți!” — „Ascultă”, grăi Eryximachos; „Înainte de venirea ta, ne-am fost hotărît, ca fiecare din noi, și anume începând dela stânga spre dreapta, să ție câte o cuvântare de laudă, cât de frumoasă, la adresa lui Eros. Și noi aștilalți am vorbit toți acum. Tu n'ai vorbit, dar vasul l-ai golit. Trebuie deci să vorbești acum! Iar după ce vei isprăvi, să-i dai lui Socrate, un subiect despre care să vorbească, și anume despre ce vei vroi tu, iar Socrate să dea celui ce stă de-a dreapta sa și așa mai departe și toți ceilalți”. — „Că bine spui, Eryximachos!” răspunse Alcibiade. „Numai că nu e prea cu dreptate, vorbele unui om beat să fie puse alătura de

1) Versul e din Homer, Illada, cântul al XI, versul 514.

cuvântările unor oameni treji. Și apoi, prea iubitule, crezi tu ce-a spus Socrate acumă despre mine? Ori știi tu că e tocmai întors de cum a spus-o! Deaceea dacă aș îndrăzni în fața lui să laud pe altcineva decât pe el, fie acel altcineva zeu sau om, cu greu se va înfrâna să nu mă lovească!" — „Nu vei conțeni cu blasfemiile!" îl întrerupse Socrate. — „Zău, mă jur pe Poseidon¹⁾", îi întoarse Alcibiade, „nu te mai împotrivi cuvintelor mele, căci așa e! Eu nu pot să laud pe nimeni altul, când ești tu de față!" — „Dar fă-i pe plac, dacă vrei!" vorbi atunci Eryximachos. „Ține-i lui Socrate o cuvântare de laudă!" — „Cum spui?" îl întrebă Alcibiade. „Crezi deci, Eryximachos, că trebuie s'o faci? Să mă apuc de capul lui și să mă răsbun pe el în fața voastră a tuturor?!" — „Hei, Alcibiade", făcu atunci Socrate, „ce ai de gând? Vrei să mă lauzi, bătându-ți joc de mine sau ce vrei să faci?" — „Vreau să spun

1) Poseidon la Greci, Neptun la Români e Zeul mărilor,

adevărul! Vezi deci, dacă-mi dai voie!”
— „Cât despre adevăr, firește că-ți dau
voie, ba chiar îți poruncesc să-l spui!”
— „Iată, că încep imediat!” răspunse Al-
cibiade. „Iar tu să faci așa! Dacă voi
spune ceva neadevărat, să mă oprești,
dacă vrei, în mijlocul vorbirii, și să spui
că nu e drept. Căci cu știința și voia
mea, nu vreau să spun nimic neadevă-
rat! Dar să nu te miri, dacă voi spune,
când una, când alta, după cum îmi voi
aduce aminte! Căci nu e lucru ușor, fiind
eu acum, așa cum sunt, să arăt după
olaltă și cu ușurință toate ciudăteniile și
particularitățile tale!”

I. Cuvântarea lui Alcibiade

XXXII.

Fărtați, voiui încerca să laud pe Socrate și anume prin asemănări. Și el poate va crede că vreau să fac răs de el, eu însă voiui face asemănarea, pentru ca să arăt adevărul, și nu ca să fac de răs. Eu afirm că Socrate samănă cel mai mult cu statuetele Silenilor¹⁾ ce se văd prin atelierelor sculptorilor și cari sunt făcuți șezând

1) Aceste statui erau făcute în formă de dulapuri în care se țineau statuete de zei și felurite figuri religioase. Silenii și Satirii aveau o înfățișare urâtă, urechi ascuțite, nas cârn și locit, burlă mare ș. a. m. d. Se știe că și Socrate era urât la înfățișare. De aici asemănarea. Dar precum dulapurile în forma de sileni aveau figuri de zei înăuntrul lor, astfel și corpul urât al lui Socrate ascunde un suflet ales.

cu naiul sau cu fluerul la gură. Aceștia când sunt deschiși, vezi că au înlăuntrul lor chipuri de ale zeilor. Și mai afirm că seamănă cu satirul Marsia¹⁾. Și nici tu, Socrate, nu vei putea tăgădui că sameni cu aceștia, ce privește înfățișarea ta. Cum sameni și în celelalte privinți, ascultă numai! Indrăzneț peste măsură, ești! Sau poate nu? Căci de nu vrei să mărturisești, îți voi aduce martori! Dar poate nu ești și tu cântăreț? Cu mult mai minunat decât acela! Iscusința gurii lui fermeca oamenii cu ajutorul unui instrument; și azi încă melodiile lui au aceeași putere, dacă le cântă cineva cu flautul. Căci melodiile pe flaut ale lui Olympos²⁾, eu cred că sunt ale lui Marsia, care i-a fost învăță-

1) Marsia a fost un Satir care s'a luat la întrecere cu zeul Apollon că va cânta mai frumos din fluer. De aici asemănarea cu Socrate, ce privește îndrăsneala și farmecul gurei sale.

2) La anumite ceremonii religioase se cântau în Atena cântece pe flaut, atribuite legendarului cântăreț Olympos care să fi învățat arta sa dela Marsia. Aceste cântece făceau o impresie deosebită asupra auzitorilor, umplându-l cu un entuziasm religios exaltat.

tor. Și numai acestea unice melodii sunt în stare să te răpească și să dea pe față pe cei ce au nevoie de zei și de ceremoniile divine, fie că le cântă un flautist bun sau o flautistă de rând. Tu însă te deosebești de el numai întruatâta, întrucât fără ajutorul vreunui instrument, ci numai prin cuvinte simple, fără nici un adaos, ai întocmai aceeași putere. Cel puțin nouă, nu ne pasă de loc, când auzim vorbind pe altul cineva sau când ascultăm cuvântările vreunui orator cât de bun! Când însă vreunul din noi te aude pe tine vorbind sau când ascultă numai pe altul careva spunând vorbele tale, apoi spue-le cât de rău și asculte-le o femeie sau un bărbat sau un băiețandru, stăm cu toții înmărmuriți și suntem fermecați cu totul. Eu unul, fărtați, numai dacă n'ar fi să se pară că sunt prea beat, apoi m'aș jura și v'aș spune ce-am suferit eu din pricina vorbelor lui și câte le sufăr încă și acuma. Căci când îl ascult, mi se umplu ochii de lacrimi și inima îmi bate mai tare decât la cei apucați de entusias-

mul coribanților¹⁾. Și văd că și multor altora li se întâmplă la fel! Când îl ascultam pe Pericle sau pe alți oratori distinși, e drept că-mi dădeam seama că vorbesc bine, nicideată însă nu mi se întâmpla așa ceva și nici sufletul meu nu mi se tulbura așa și nici nu mi se umplea de amărăciune, că aș fi ca și un rob! Acest Marsia de aici m'a făcut adeseori să mă simt așa, încât mi se părea că nu mai pot trăi, dacă rămân așa cum sunt. Și nici acestea, Socrate, nu vei spune doară că sunt neadevărate!? Și chiar acum știu prea bine că n'aș fi destul de tare, ci că aș simți aceeași suferință, numai dacă aș voi să plec urechea și să-l ascult vorbind. Căci mă silește să mărturisesc că de mine nu vroesc să mă îngrijesc, deși îmi lipsesc multe, de afacerile publice ale Atenienilor însă îmi bat

1) Coribanți se numiau preoții și adoratorii zeiței Ghibele, mama zeilor. Aceștia la procesiunile ce le făceau în onoarea acestei zeițe, cântau, jucau și făceau sgomot mare, bălând din timpane, până ce erau apucați de un entuziasm religios exaltat, pierzându-și capul,

capul. Și atunci caut cu de-a sila să-mi țin urechile ca'n fața unor Sirene¹⁾ și să fug cât pot, ca să nu îmbătrânesc șezând pe acelaș loc lângă el.

Apoi numai în fața acestui om din câți sunt, mi s'a întâmplat ceeace nimeni n'ar crede că e în firea mea, adică să mă rușinez de cineva! Căci mie unuia îmi e rușine numai de acest singur om, deoarece în mintea mea văd întotdeauna că nu sunt în stare să-l contrazic și să-i arăt că n'aș trebui să fac ceea la ce mă îndeamnă el, și totuși după ce mă îndepărtez de el, știu că iarăși voi fi biruit și ademenit de cinstea și de măririle ce mi le dă poporul. Deaceea fug și mă feresc de el, iar când îl văd, mă rușinez de ceeace i-am mărturisit. Și de multe ori par'că aș vrea mai bine ca el să fi

1) Sirenele erau niște nimfe de mare foarte primejdioase pentru marinarii, deoarece îi ademeneau prin cântările lor pe o insulă unde mureau cu toții. Odiseu ca să scape de cântările lor ademenitoare astupă soțiilor săi urechile cu ceară, iar pe sine puse de îl legară de catargul corăbiei sale. Vezi Omer, *Odiseea*, cântul al XII-lea, v. 39 urm. și 158 urm.

murit! Iar de s'ar întâmpla aceasta, âpoi iarăși știu prea bine că mi-ar părea și mai rău, așa încât nu mai știu ce să fac din pricina lui!

XXXIII.

Acest satir deci, astfel de suferinți mi-a pricinuit și mie și multor altora prin cântările sale. Ascultați-mă însă cum seamănă, și în celelalte privinți, cu Silenii și Satirii cu cari l-am asemănat, și ce putere minunată are! Căci să știți bine că nimeni din voi nu știe aceasta! Eu însă vreau să vă spun, de vreme ce am început odată. Voi adică îl vedeți pe Socrate întotdeauna îndrăgostit de cei frumoși, umblând mereu în aretul lor și stând înmărmurit de admirație în fața lor, ca și cum acesta ar fi felul lui. Și oare nu e și felul Silenilor tot așa? Ba, e foarte încă! Căci el numai pe din afară se arată așa, ca și statura unui Silen care e scobită pe dinăuntru. Arătându-și însă cele dinăuntru ale sale, ce credeți, prieteni de pahar ce-mi sunteți, de

câtă înțelepciune și cumpătare e plin acest om? Căci să știți bine că lui nici nu-i pasă de frumusețea cuiva, ci dimpotrivă o desprețuește așa de mult, cât nici prin minte nu vă trece; și deasemenea nu-și bate capul, dacă cineva e bogat sau dacă are altă cinste și mărire, la care mulțimea ține așa de mult! Ci toate aceste comori sunt pentru el fără de nici un preț și pe noi¹⁾ ne ține de nimic — aceasta eu v'o spun! — și numai se preface că ține la aceste bunuri, toată viața sa bătându-și mereu joc de oameni. Când însă străduințele sale sunt înadins și în serios, atunci nu știu dacă a văzut cineva comorile minunate ce le ascunde! Eu însă le-am văzut... și așa de dumnezeiești și de neprețuite mi s'a părut și așa de prea frumoase și prea minunate, încât fără multă vorbă ar trebui să fac întotdeauna ceeace spune Socrate

1) Cari avem comori de acestea, ca frumusețea, avere, mărire ș. a.

căci inima mea — sau nu știu cum să mai spun — îmi e rănită și mi-e mușcată de vorbele, isvorîte din discuțiile filosofice, care lipindu-se odată de sufletul unui tânăr talentat, se înfig mai rău decât dinții unei vipere și te fac să spui și să faci orice. Și văzându-vă eu pe voi, tot oameni ca Fedru, Agaton, Eryximachos, Pausania, Aristodem și Aristofane — cât despre ceilalți și în deosebi de Socrate, nici nu mai amintesc — și fiind voi cu toții cuprinși de dorul nebun și înflăcărat al celui iubitor de discuții filosofice, m'am hotărât să vă spun și vouă!

.

XXXIV.

Prieteni,... cu i-am spus: „Socrate, ... iată părerea mea! Eu cred că ar fi un lucru cu totul fără de minte, dacă n'aș asculta de tine,... dacă ai cumva nevoie de averea și starea mea sau și de a prietenilor mei. Căci pentru mine lucrul cel mai însemnat e să mă fac cât mai cu virtute; și în privința aceasta cred că ni-

meni altul nu-mi poate fi mai de ajutor
ca tine!''

Socrate însă, ascultând cuvintele mele
mi-a răspuns cu multă ironie și cu totul
în felul său obicinuit și particular numai
lui: „Dar, iubite Alcibiade, se vede că
ești în adevăr un băiat bun, dacă ar fi
cumva să fie adevărate cele ce le spui
despre mine și dacă aş avea eu o putere,
care să te poată face mai cu virtute! Da,
atunci ai descoperi la mine o frumusețe
de necrezut și cu totul deosebită de în-
fățișarea ta chipeșă și plăcută. Și dacă
zărind-o pe aceasta, vroești ca eu să o
împart cu tine și încerci să faci un schimb,
dând frumusețe pentru frumusețe, atunci
te porți cu gândul să mă înșeli de tot.
Căci încerci în schimbul unei frumuseți
aparente să-ți câștigi frumusețea cea ade-
vărată și dorești să primești, precum mer-
ge vorba, *aur pentru aramă*. Dar, vezi
mai bine, dragă, ca nu cumva eu să nu am
nici o valoare, fără ca tu să bagi de
seamă. Căci, da, ochiul minții începe să
pătrundă și să vadă abia atunci, când pu-

terea ochilor trupești începe să scadă; tu
însă încă ai mult până atunci!"

.
.

XXXV.

Ce gânduri și ce simțiminte, credeți că
mă învăluiau, când mă vedeam pe de-o
parte deseprețuit de el, iar pe de altă
parte eu trebuiam să admir firea, buna
chibzuire și bărbăția lui, bucuros că am
dat peste un astfel de om, precum nu
mai credeam să întâlnesc vreodată, atât
ce privește înțelepciunea, cât și tăria lui
neclintită și plină de răbdare? Nu eram
în stare nici să mă mâniu pe el și să mă
lipsesc de prietenia lui, dar nici nu știam
cum să mi-l leg de mine! Căci cu bani
știam prea bine că nu poate fi atins nici
într'un chip, ca și Aias cu vreo armă de
fier¹).

1) Alas, unul dintre eroii ce-au luat parte la
lupta de la Troia, după o tradiție mai târzie, să
fi devenit invulnerabil, pentru că Ercule l-a în-
vălit odăla în pielea sa de leu, ce-o purta de
obicei pe umeri.

Astfel nu știam ce să fac, ci umblam numai de colo până colo, robît de omul acesta așa, precum n'am mai fost vreodată de cineva. Și toate acestea mi s'au întîmplat mai înainte vreme!

După aceea însă am făcut împreună campania împotriva Potideei, fiind în acelaș pluton¹⁾. Și acolo, mai întîiu răbda ostenele războiului astfel, încât mă întrecea nu numai pe mine, ci și pe toți ceilalți launloc. De câte ori ni se închi-deau în vreun loc căile de aprovizionare, după cum se întîmplă în campanie, și eram siliți să răbdăm foame, apoi ceilalți erau niște copii pe lângă el, în ce privește tăria răbdării lui. Când se întîmpla însă de dădeau peste noi traiu bun și mese întinse, atunci numai el știa să se folosească de acestea și la mîncat, dar și la băut. Și trebuie să știți că nu era băutor, când însă era silit să bea, atunci

1) Campania împotriva orașului Potidea, care se afla pe țărmul de Miază Noapte al Mării Egee în peninsula Calchidice, a avut loc în anul 432—429 înainte de Hr., Socrate fiind deci de 37 de ani.

îi bătea pe toți; și ce e și mai minunat că pe Socrate nimeni nu l-a văzut vreodată beat. Și despre aceasta cred că vă veți încredința în curând!

Iar cât despre răbdarea frigului — căci pe acolo iernile sunt grozave — apoi acesta a făcut minuni întotdeauna, dar mai ales odată, când a fost un ger cumplit. Și nimeni nu ieșia din corturi, de frig ce era, sau dacă se ducea vreunul, apoi se îmbrăca în mulțime de haine și se încălța, învelindu-și picioarele în bucăți de pâslă și de blană. Acesta însă umbla în frigul acela în aceeași haină, cu care era îmbrăcat de obicei și mai înainte; și desculț fiind, umbla pe ghiață mai lesne decât alții încălțați. Iar ostașii se uitaу cu ciudă la el, crezând că ar voi numai să se întreacă în fața lor.

XXXVI.

Și acestea deci s'au petrecut astfel! Face să auziți însă

*Cum o făcu și pe asta omul ăst plin
[de răbdare!¹⁾].*

acolo, odată, în campanie. Venindu-i ceva în cap, rămase de cu dimineată în acelaș loc și se gândia mereu. Și neputând găsi deslegarea, nu s'a lăsat, ci a rămas mereu pe acelaș loc, gândind. Și era acum amiazăzi și oamenii băgară de seamă și-și povestiau unul altuia, mirându-se, că Socrate stă mereu în acelaș loc, de cum s'a făcut ziua. În sfârșit se făcu seara și unii din ostașii mai tineri, isprăvind cu masa, își scoaseră așternutul afară — căci era vară, — ca să doarmă mai la răcoare, dar și să-l observe pe Socrate, dacă va sta și peste noapte în acelaș loc. Și el rămase acolo până în zori de zi, când răsări soarele! Apoi închinându-se soarelui, se duse de acolo.

Și de voiți să-l vedeți pe Socrate și în luptă, căci și din partea asta trebuie să-i dau lauda cuvenită, apoi el a fost acela și nu altul, care m'a scăpat dela moarte,

1) Versul e din Omer, Odissea. cânt. IX, v. 242.

atunci când generalii noștri mi-au dat cea mai mare distincție pentru vitejia mea. Căci fiind eu rănit, el nu m'a părăsit, ci a rămas lângă mine, de m'a scăpat și pe mine și armele mele. Și tu știi, Socrate, că eu am cerut atunci ca generalii să-ți dea ție distincția mea — și din cauza aceasta doară nu mă vei inuștra și nici nu vei spune că aș minți! Dar generalii ținând seama de vaza și trecerea mea, doriau să mi-o dea mie. Și atunci tu te-ai arătat și mai aprig, ca eu s'o primesc, și nu tu!

Prieteni, și mai mult încă ați da, să-l fi putut vedea pe Socrate, când cu retragerea cea mare a oștirii noastre dela Delion¹⁾. Căci se întâmplase de eram și eu acolo, fiind la cavalerie, iar el ca pedestru cu armătură grea²⁾. Și toți ostașii se împărășiaseră acuma care încotro, când în

1) La Delion în Beoția (Grecia de mijloc) au suferit Atenienii o înfrângere grea în anul 424 înainte de Hr.

2) Infanteria în antichitate era de două feluri, cu armătură deplină, având toate armele: coif, zale, scut, sulijă, sabie și cu armătură ușoară, având numai scut și sabie.

sfârșit venia în retragere și Socrate cu Laches¹⁾. Venind din întâmplare prin apropiere, i-am zărit și îndată le strig să fie fără teamă, căci nu-i voi lăsa. Și atunci l-am putut vedea pe Socrate și mai bine ca la Potidea, deoarece eu eram mai fără frică, fiind călare! Mai întâiu, cât de mult îl întrecea pe Laches prin prezența sa de spirit! Apoi, Aristofane, mi s'a părut că și acolo pășia, așa precum spui tu „*semeț și cu foc rotindu-și ochii 'ncolo și 'ncoace!*”²⁾. Și întorcându-și capul și uitându-se cu liniște și hotărîre și la prieten și la dușman, se vedea de departe și lămurit pentru oricine, că acest om se va apăra cu toată puterea și în-

1) Laches a fost un general și bărbat politic din Atena, având și oarecare rol în războiul peloponesiac (431—424 înainte de Hr.). Platon i-a dedicat un dialog ce ni s'a păstrat și care tratează despre vitejie.

2) Aristofane, într-o comedie de a sa, intitulată „*Nourii*”, ce ni s'a păstrat și a cărei primă reprezentație a avut loc în anul 423 în. de Hr., face să apară pe scenă și Socrate, căruia între altele i se face și imputarea aceasta că umblă semeț pe stradă, rotindu-și ochii încolo și încoace.

dărătnicia, de se va atinge cineva de el. Deaceea a și scăpat fără nici o primejdie și el și cellalt! Căci aproape întotdeauna, în războiu, nimeni nu se apropie de astfel de oameni, ci fiecare aleargă după cei ce fug plin de frică și fără să se uite înapoi.

Și așa, încă multe alte lucruri minunate s'ar mai putea spune despre Socrate, de vrei să-l lauzi. Dar ce privește celelalte calități ale felului său de a fi și a trăi, poate că le-ar putea găsi cineva tot așa și la altul, dar că nu seamănă nici cu un om, din câți au fost din vremile vechi și din câți sunt și acum în vremile noastre, asta te face să te minunezi cel mai mult! Căci cum a fost Achil, ai putea să-l asemeni cu Brasidas¹⁾ și cu alții, iar cum a fost Pericle ar putea fi asemănat cu Nestor²⁾ sau cu Antenor³⁾ și mai sunt

1) Brasidas a fost un general strălucit al Spartanilor în războiul peloponesiac. A căzut într-o luptă în anul 422 î. n. de Hr.

2) Nestor e cel mai înțelept și mai elocvent dintre toți eroii greci ce-au luat parte la luptele din jurul Troadei.

3) Antenor e cel mai înțelept dintre eroii troiani.

încă și alții. Și în acelaș fel ai putea să ase-mănezi și pe alții. Pe acest om însă, cu originalitatea lui minunată, așa cum e el și vorba lui, nici pe departe n'ai afla, să cauți cât de mult, nici între oamenii din vremea noastră, nici între cei din ve-chime, pe vreunul cu care să-l poți ase-măna, doară numai dacă ai voi să-l ase-mănez, precum fac și eu, nu cu vreun om ceva, ci cu Silenii și Satirii, și nu nu-mai pe el, ci și vorba lui.

XXXVII.

Căci am uitat să spun dela început, că și vorba lui seamănă cel mult cu sta-tuele cele de Sileni cari se pot deschide. De voește adică cineva să asculte vorbele lui Socrate, i se vor părea la început că sunt de răs; în astfel de vorbe și cuvinte e îmbrăcat pe din afară felul lui de a grăi, ca într'o piele de Satir obraznic și îndrăzneț. Căci vorbește numai despre măgari și poverile lor, despre fierari, cis-

mari și dubăları și ți se pare că spune mereu cu aceleași cuvinte aceleași lucruri, așa că orice om nepătit încă și nepriceput ar putea să râdă numai de vorbele lui. De izbutește însă cineva să le vadă, când se deschid, și să pătrundă înlăuntrul lor, atunci va afla mai întâiu că aceste cuvinte au înlăuntrul lor atâta înțelepciune, apoi că sunt atât de dumnezești și că cuprind în sine cele mai variate icoane ale virtuții, gândindu-se la cele mai multe chestiuni, dar mai ales la orice se cuvine să caute și să cerceteze cel ce voește să fie înzestrat cu toate virtuțile și însușirile cele bune și frumoase.

Oameni buni, aceasta e lauda ce-o aduc eu lui Socrate! Și presurând printrânsa și unele imputări, v'am povestit cum și-a bătut joc de mine. Dar aceasta nu mi-a făcut-o el numai mie, ci și lui Charmides¹⁾ al lui Glaucon și lui Eutidemos¹⁾ al lui

1) Charmides, unchiu după mamă al lui Platon, precum și Eutidemos sunt admiratori de ai lui Socrate. Lui Charmides i-a și dedicat Platon un dialog despre prudență. Dialogul ni s'a păstrat.

Diocles și altora foarte mulți, pe cari i-a înșelat omul acesta, prefăcându-se că ține la ei și-i iubește, până ce izbutește să se facă el cel iubit de ei. Și acestea ți le spun mai ales și ție, Agaton, ca să nu fii înșelat de el¹⁾, ci învățând din pățenia mea și a altora, să fii atent și să nu pățești și tu precum spune proverbul că și copilul cel pățit e priceput”.

1) Crezând că Socrate ține la tine, așa precum am crezut eu, până am văzut însfârșit mă înșel.

J. Stârșitul

XXXVIII.

Isprăvind Alcibiade de vorbit, au izbucnit cu toții în hohote de râs, fiindcă vorbise de tot pe față și pentrucă se vedea că el tot încă era cuprins de mare dragoste și însuflețire pentru Socrate. Iar Socrate grăi atuncia astfel: „Alcibiade, tare mi se pare că tu nu ești beat de loc! Căci de altfel n'ai căuta cu atâta delicatețe și șiretenie să ascunzi și să înconjuri cu atâta vorbărie scopul adevărat al cuvântării tale întregi și nu l-ai spune numai așa în treacăt tocmai la urmă, ca și când tu n'ai fi vorbit tot timpul numai de aceea ca să bagi zavistie între mine și Agaton. Căci după socoteala ta, mie nu-mi e îngăduit să-mi fie drag de nimeni, ci

numai de tine, iar Agaton să nu fie drag nimănuia decât ție. Dar, las că te-ai dat de gol! Și toată comedia ta, plină de Satiri și de Sileni, am demascat-o! Tu, iubite Agaton, însă caută ca el să nu aibă nici un folos din toată vorba lui, și ia seama, ca nimeni să nu poată vâri nici o vrajbă între noi amândoi!” — „Socrate”, răspunse atunci Agaton, „tare mi se pare că ai dreptate! Văd doară cum s’a și așezat la mijloc între mine și tine, tocmai pentru ca să ne învrăjbească și să ne despartă. Dar nu va izbuti întru nimic, deoarece eu mă scol de aici și mă duc dincolo, să mă așez lângă tine”. — „Că bine spuseși!” făcu Socrate. „Vină numai decât de șezi dincoace lângă mine!” — „Dar, prea puternice Zeus”, vorbi atunci Alcibiade, „câte nu le mai sufăr eu din partea acestui om! Și acuma iarăși! Căci, oriunde, crede că trebuie să fie de-asupra mea. Dar, minunatule, dacă nu se poate altfel, atunci lasă-l măcar să șeadă la mijloc între noi!” — „E cu neputință!” răspunse Socrate. „Căci tu mi-ai ținut

mie un cuvânt de laudă și eu trebuie să țin mai departe celui din dreapta mea. Și deci dacă Agaton va ședea lângă tine, doară nu mă va lăuda și el iarăși pe mine în loc de să-l laud eu pe el?! De aceea nu-ți fie necaz, ci las să fie așa și nu-l pismui pe tânărul Agaton pentru cuvântul de laudă ce am să i-l țin. Căci tare am gust să-i țin un cuvânt de laudă!” — „Ha, că-mi pare bine!” strigă atunci Agaton. „Alcibiade, nu mai e chip să mai rămâiu pe locul acesta, ci trebuie să mă mut numai decât, ca Socrate să-mi ție cuvântul de laudă făgăduit”. — „Asta e ca de obicei!” făcu Alcibiade. „Când Socrate e undeva, e cu neputință să aibă parte și altul de ceva frumos. Căci și acumă cât de ușor a găsit o pricină, cu care să ne convingă, că Agaton trebuie să șeadă numai lângă el!”

XXXIX.

Intru aceasta, Agaton s'a ridicat, având să se așeze lângă Socrate; când deodată

CUPRINSUL

	Pag.
Prefajă	3
Introducere	5
Persoanele dialogului	13
Partea întâia	15
Partea a doua	20
A. Descrierea ospățului	20
B. Cuvântarea lui Fedru	35
C. Cuvântarea lui Pausania	43
D. Cuvântarea lui Eryximachos	59
E. Cuvântarea lui Aristofane	70
F. Cuvântarea lui Agaton	86
G. Cuvântarea lui Socrate	101
a) Discuția cu Agaton	101
b) Discuția avută cu Diolima	107
H. Venirea lui Alcibiade	139
I. Cuvântarea lui Alcibiade	143
J. Sfârșitul	167

Hani Cal. magno cum
cello contra. 110/2